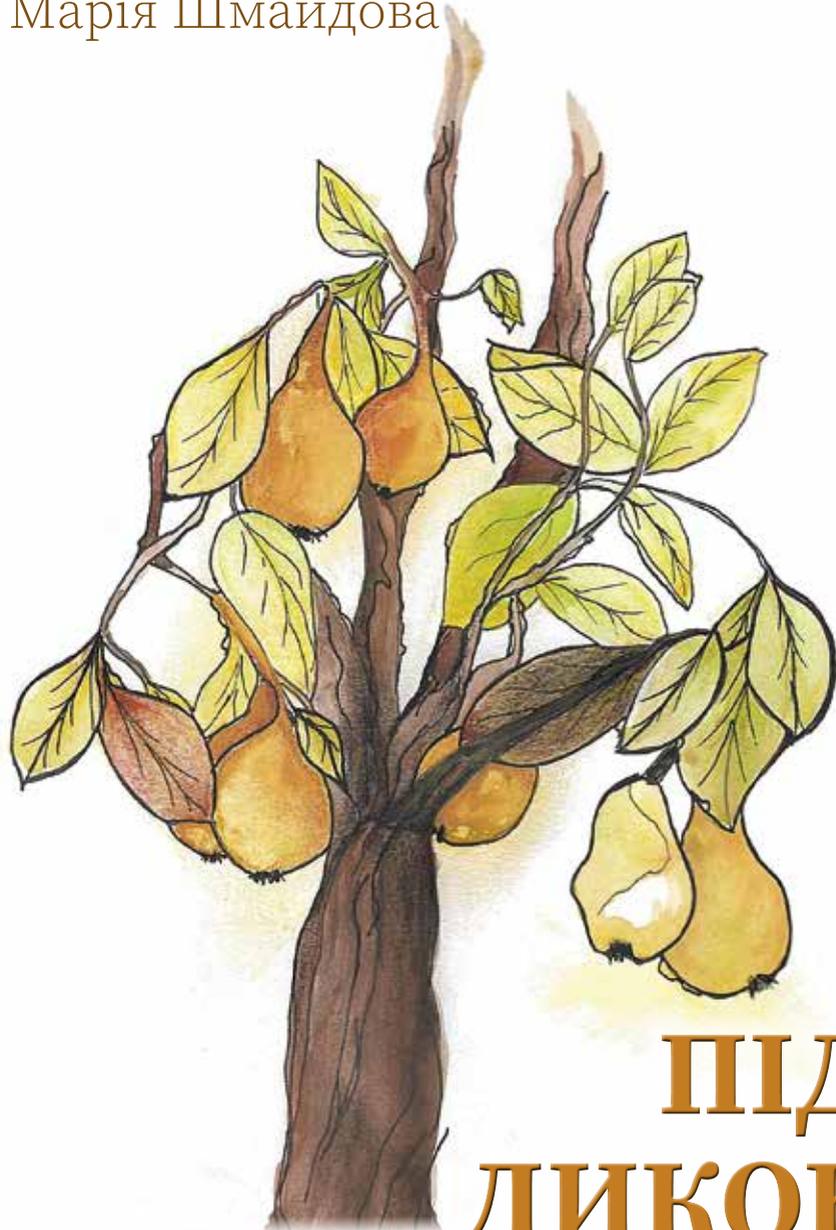

Марія Шмайдова

**ПІД
ДИКОВ
ГРУШКОВ**

Марія
Шмайдова

**ПІД
ДИКОВ
ГРУШКОВ**

© Марія Шмайдова

ПІД ДИКОВ ГРУШКОВ

© Обалка і ілюстрації: Мгр. арт. Славка Самчікова

Одповідна і яzyкова редакторка: ПгДр. Кветослава Копорова, ПгД.

Технічний редактор, графічна управа: Інж. Ярослав Гавріла

© Выдаватель: Сполк русинських писателів Словенська, 2023

Тоту публікацію ани ей части не мож репродуковати без поволіня властника авторських прав.

© Mária Šmajdová

POD DIVOU HRUŠKOU

© Obálka a ilustrácie: Mgr. art. Slávka Samčíková

Zodpovedná a jazyková redaktorka: PhDr. Kvetoslava Koporová, PhD.

Technický redaktor, grafická úprava: Ing. Jaroslav Havrila

© Vydavateľ: Spolok rusínskych spisovateľov Slovenska, 2023

Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín.

Túto publikáciu ани ей части не је možné reprodukovat' bez súhlasu majiteľa autorských práv.

**KULT
MINOR**

FOND NA PODPORU KULTURY NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN

Realizované z finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín.

ISBN 978-80-89746-09-5

9 788089 746095

Мілы молоды чітателі, тото є книжка о мушковині. Жыє коло вас од яри до осени. В зимі дакус пооддыхує, жебы вас знову на другый рік навщівяля на розлічных містах і в розлічных сітуаціях. Провадиту вас буде мушковица цілов книжков. Прозрадить вам штось о собі і о своїм жывоті. Не треба перейти пів світа, лем прійти до ліса і поставити ся під стром. Є інтересне позоровати, што вышитко там жыє. Книжка не могла обягнути вышиткы дрібны звірятка, што жыють в лісі. Є лем на вас, жебы сьте пішли на прогульку до природы а самы обявили, же є омного богатша, як ся може на першыій погляд здати. У книжці найдете, мілы чітателі, нелем інформації зо жывота фавны, але і флоры. Поглядайте їх там а далшы, шыршы інформації найдете в іншій научній літературі. Треба быти лем кус зведавыій. Отворены ушка і очка, в руці мобіл, жебы зробити фотку, може далекогогляд, або лупу треба зобрати. Великым помічником суть атласы, интернет, або книжніця у вашім місті.

Хочете ся дізнати новы інформації? Без книжок ся не заобыйдете. Одмінов за вышитку снагу вам буде інтересный погляд на мушковину і нове познаня. Желам приємне чітаня у вашім материньскім – русиньскім языку. Не забывайте на нёго. Я не забыла.

Авторка

Milý mladý čitateľi, toto je knižka o muškovyni. Žyje kolo vas od jary do oseny. V zymy dakus pooddýchuje, žebý vas znova na druhýj rik navšči-vľala na rozličných miestach i v rozličných situáciach. Provadyty vas bude muškovyna c'ilov knýžkov. Prozradyt' vam štos' o sobi i o svojim žývoťi. Ne treba perejty piv svita, lem pryjty do l'isa i postavyty s'a pid strom. Je inte-resne pozorovaty, što vsýtko tam žýje. Knyžka ne mohla obs'ahnuty vsýtký dribný zvir'atka, što žýjut' v l'is'i. Je lem na vas, žebý s'te pišly na prohul'ku do pryrodý a samý objavly, že je omnoho bohatša, jak s'a može na peršýj pohľad zdaty. U knýžc'i najdete, milý čitateľi, nelem informaciji zo žývota favný, ale i florý. Pohľadajte jich tam, a dalšý, šýršý informaciji najdete v inšij naučnij literatur'i. Treba býty lem kus zvedavýj. Otvorený uška i očka, v ruc'i mobil, žebý zrobyty fotku, može dalekohľad, abo lupu treba zobraty. Velykým pomičnykom suť atlasý, internet, abo knýžnic'a u vašim miest'i.

Chočete s'a diznaty nový informaciji? Bez knýžok s'a ne zaobýjdete. Odmi-nov za vsýtku snahu vam bude interesný pohľad na muškovynu i nove po-znaňa. Želam pryjemne čitaňa u vašim materyňskim – rusyňskim jazýku. Ne zabývajte na ňoho. Ja ne zabýla.

Avtorka

МУШКОВИНА В ЛІСІ

Ліс є про мушковину ідеалним містом на живот. Стромы їй дають їджіня і скрышу. А она їм зато огрызатъ листя, пuky, овоцину, насїня. Но не гнївали бы сьте ся за то? Знайте, же стромы ся за то на своїх дрібных обывателїв, што суть у них на кварталю, не гнївають.

Мушкови́на ся крыє до жыючого, спорохнавітого або спліснітого дерева. Суть і такы, што грызуть корїнчікы, кладуть яєчка під листя, під скору, до пуків, або під землю. Єдны суть на хосен природї, другы, кедь їх є привелє на єднім місці, звикнуть наробити і шкоду. Боїме ся, бо много того о них не знаме. Не знаме, як суть хосенны і про нас, людей. А суть притім такы дрібны! Облїтують навколо нас, даколи суть допиты і неприємны. Нераз нас аж стрясе, кедь їх видиме. Радше на них смотриме здалека а лем слухаме їх бзукот. Своєв красотов нас дакотры удивляють.

ЛІСНА ПОЛЯНКА

На лісній полянці стояла стара грушка. Роками порядні згрубла а скоро на ній была рапава. Вшиткы мурянкы і розлічны хробачікы легко вылізали горї нєв, аж до кошатой коруны. Конарївля росло дошырока. Не была то грушка, яка звичайні росте в людських загородах. Ани грушкы на ній не были такы, якы познаме з обходу. Росли на ній дрібненькы грущата. Было їх на грушці каждый рік велє. Може і зато, же были дрібны, годни были конарї утримати їх вшиткы на собі.

Осїнь того року приходжала помалы. Як приходжав холоднїшый час, листя ся почїнало перемїняти. Ёго фарба была спо-

чатку зелена. Морозіку не було, зато помалы, але істо, діставало листя жовтасто-червену фарбу. Грушочки наберали солодкастий смак каждым днём.

ЗНАТЕ, же лісна полянка є лука, коло якої довкола ростуть стромы? Находить ся в лісі. Світить на ню сонечко, зато ту росте дика трава, дикы квіткы а на середині луку може вирости і дика грушка. Може ся відіти, же така грушка лем так стоїть а ніч не робить. Коло нёй ся тыж ніч не діє – здає ся. Не є то але правда. Стромы ведуть рушный жывот. Скрышу коло них або в них мають розлічны звірятка. Своїма корінями стромы охранюють землю, листками чістять воздух, што дыхаме.

ЗЛАТОБЫЛЬКА

Довкола старої грушки была шырока зелена лука. Ани холоднішы дні не змінили ей сыто зелену фарбу. Гев-там ся переблисла світяча жовтость квіткы златобыльки, яка овелё перевышовала зелену травку. Пышно ся выпинала над остатне ростлинство.

– Ав, ав, праві есь мі впала на моє прекрасне квітя. Іщі же есь ня не доламала, – скаржила ся златобылька а смотрила долов на землю, де праві допала дика грушка.

– Чом есь собі роздумала вирости праві ту, під нашов мамов-грушков? Мусиш быти приправлена, же нас ту впаде іщі немало.

– Я ту выросла ведно з моїма сестрічками златобыльками на хосен звіряткам, што жыють в лісі. Уж жадне квітя теперь в осени не потішить їх очка, лем наше, златобылькове.

– Мы, дикы грушочки, сьме тыж на хосен вшиткых звірят. Довго-предовго іщі будуть попід стром переходжати а закаждым собі на нас посмакують. Хоць бы нападав і сніг, та собі го попереграбують, а під ним нас найдуть.

Так собі вели бісїду грушочки і златобылька.

Осінь сонечко меджітým засвітило на лісну лучку. Праві вышло над недалекий ліс. Зелены грушкы ся блискали од ранней росы а жовты головки златобылѣк ся одражали од лучів сонечка. Вытворяли жовты ниткы, якы звязовали єднов лінійков сонечко і головки квіток. Златобылькы і грушочки на грушці ся обернули на выход сонця а за собов охабили лем довгы тіні, якы смеровали на запад.

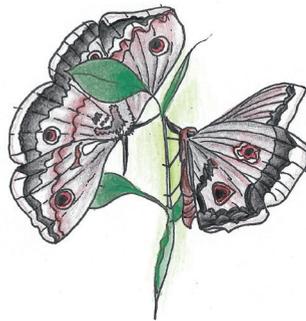
– Днесь нам буде приємні, стара грушко, бо подувать тепленький, южный вітор, – тішить ся златобылька за вшиткы свої дружкы.

– Вера, вера, зимного северного вітра собі през зиму іщі ужыєме, – задумала ся грушка а спокійні тихо зашелестіла.

***ЗНАТЕ**, же дикоростучі квіткы лем так легко не загынуть? Выростуть хоцьде, од теплых сухых місць на земли, по найхолоднішы горьскы области, де уж никто не жыє. Выростуть і у найвекшых велькомістах на краю драгы або ходника, де бы то никто не чекав. Люде їх зачали пестовати і старати ся о них зато, же ся їм люблять, пахнуть шумні, але і зато, же лічать хвороты. Така златобылька лічить раны, на якы треба прикладати обклады з повареного зіля. Добры з нѣй і чай на кашель.*

ОКАНЬ ГРУШКОВЫЙ

Під стромом ся каждую осінь нагромадить копа зосхнутого листя, яке нападуть зо старой грушкы. Там быв чаровный світ, в якім жыли розлічны дрібненькы звірятка. Жыли нелем над землѣв, але і під листѣм, в моху, дакотры і в глині, в крякох, або на стромі. Бігали, плазили ся, або літали. Єдны было видно през день, другы вночі. Під листѣм были схованы хробакы, єдны чорны, другы блискачі, векшы, меншы, вшеліякы. Дві копкы на луці, то были властні великы каміні закрыты мохом а были домовом ящурок, што ту перебували. Поверх зем-

лі фрышно переходили і павуцы вшеліякой великості. З кряків і стромів навколо позерали пташкы, котры невірячі крутили головов на вшыток тот погыб під нима – біганя і плазіня помеджі стebelка травы, таке фрышне, же бы ся голова з того крутила. А кедь бы сьте сі думали, же вночі буде покій а тихо, то бы была хыба! Даколи ся здасть, же праві тогды є ліс іщі непокійнішый.

В еден підвечур, в тихости ліса зашустіли в повітрю крыла якогось літаючого чуда.

– Я єм найкрасшый ночный мотыль. Літам лем вночі. Як бы єм вылетів през день, вшыткы бы одпали од моёй красоты і великості, – хвалить ся сам про себе мотыль. Літатъ дале понад лісну лучку, понад грушку, попід ліс зо своїма крегонькыма крылками, якы суть орішковой фарбы зо жовтов обрубов. На них світять додалека великы ока. Довго літатъ, обзерать собі околицю, роздумує, де бы ся усадити. На головці мать дві тыкадла а нима ся вшыткого дотулять.

– Хто єсь ты? – спросила ся мурянка.

– Одкаль єсь пришов а што ту хочеш? – заставив ся заступ мурянок, якы в шорі ходили по своїй знамій дражочці з мурянчаной копкы аж на грушку.

– Тебе сьме ту іщі не віділи.

– Ёй, який єсь великый, – крічали мурянкы една през другу.

Мотыль пару раз перелетів коло грушкы а заставив ся на грубім конарі. Нехапаво смотрив і слухав, што за вопросы му кладуть мурянкы. Зачудовано обертав головку і крылцята зо страны на страну. Мурянкы, што вышли на грушку, збачіли штось ужасне – мотыля невиданой красоты і великості.

Стара грушка зашелестіла, як бы хотіла штось повісти. Мурянкы збыстрили слух.

– Уж было начасі, жебы єсь ся зъявив. Мої сусідове – стромы, што ростуть коло мене, мі все лем повідали, же ся дочекам раз своёй родины – оканя. Нащастя, єм ся дочекала. Зістань жыти ту, в моій коруні, буду тя хранити.

Мотыль ся потішыв, предклонив головку, як бы ся хотів грушці подяковати.

– Дякую ті, стара грушко, же єсь ня прияла. Сама добрі знаш, же

грушки, і ми, ночны мотылі – окані грушковы, жыєме одвіків як єдна родина. Можу закликати ку собі свою дружку оканьку? Знаєте, – оберне ся на вшыткых доккола, – ани я, ани мої гусеніці не зроблять велику шкоду, попасуть лем пару грушковых листків. Будеме ту ведно жыти – мотылі і стром.

Мурянкы, што вышли аж горі на грушку, ся помалы почали вертати до свого дому з новов справов, же є ту новый жытель.

– Дайте знати вшыткым у вашій мурянчаній копці, же тот мотыль нияк раз не пошкодить ани мене, стром, ани мої плоды, – повідать грушка мурянкам а голосно шелестить дале.

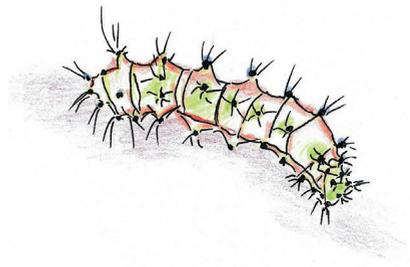
– Чуєме добрі, справу однесеме домів, жебы то знала і наша кралёвна, – приобіцяли мурянкы сповнити грушчину жадость.

Вечур незатримано поступовав а вшыткы звірятка, якы ту жыли, ся побрали спати. Окань зачав політовати по тмі коло грушки і выдавав незвычайный звук і пах. Літав скоро цілу ніч – зато є і ночный мотыль.

Занедовго ся коло нёго зъявив і другый мотыль. Під ясным місячком і трепотаючіма звіздами на белаво-чорнім небі політовала одразу пара мотылів. Обтерали ся крылками, трепотали нима і тішыли ся новому дому. Усадили ся ту і ведно зо старов грушков і сусідами мурянками плановали перечекати зиму.

Зима была довга. Вшытка мушковина твердо спала заліжена у своїх скрышах. Ніч, ани холод, ани мороз ей не збудив. Снігова перина, на почудованя, утримовала єднаку теплоту.

Як з яри сонечко ліпше пригріло, мотылі і вшыткы хробачкы ся пробрали зо зимушнёго спаня. А было ту і єдно велике чудо. Єден з оканів наклав яечка! Занедовго ся з них вывели ларвы. Очінятка мали слабы, тіло мягоньке. Рушали ся маленькыма ніжочками лем помалы. Меджітым пообжерали пару смачных листків, якы праві выросли на старій грушці. Як уж ларвы цілком доросли, зауклилися до обалу. Там ся стало чудо. В куклі ся гусеніці перемінили і вышли зо своєю колыскы, де довго спали.

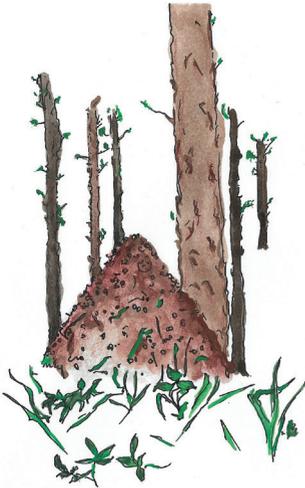

Почали една за другов вдыховати до себе повітря. Крылцята, якы были покорчены, ся нарівновали. Поступні діставали форму прекрасных мотылів з оками на крылах. Мотылі сиділи іщі пару минут на місці, аж поқы крылка не были цілком певны. Одразу ся вшыткы підняли і злетіли з грушкы. Над луков політовали новы, прекрасны мотылі, на яких была пышна і стара грушка. Мурянчата, што ту жыли, отворяли дошырока очі, бо таке прекрасне дівадло іщі не віділи.

Ведно потім окані і мурянкы навщівлєвали квіткы грушкы а спокійні ся жывили ей солодков щавов.

ЗНАТЕ, же окань грушковый є найвекшыи мотыль в середній Европі? Мотылі-окані кладуть яечка на скору, листя і конарикы. Гусениці пожерають листя. Зато доспілыи мотыль не приімає жадну траву.

МУРЯНКИ

Недалеко од грушкы, праві як кончіть лука, є зачаток смерекового лісика. Там, під єдным стромом є невеликий горбок. Штось ся там рушать горі-долов, з бока на бік, єдно през друге. Каждый, хто але в лісі на полянці жыє, знать, же є то мурянчана копка. В ній жыють тісячі, може і стотісячі, або міліоны лісных мурянок. Переношають яечка своєї будучой генерації, соломкы і сухы травкы, з яких поставлена копка. Вшытко має своє місце. Їдло хоче каждая мурянка, але на першім місці є кралєвна. Она єдина

кладе до гнізда яечка, з котрых вырастуть молоды муряночки. То є ей єдина, но барз важна работа. Мурянкы-робітнічкы ся о ню старають, кормлять ей. Вояцы з великыма грызадлами охранюють гніздо.

Вышли мурянкы з мурянчаной копы. Крутять ся по околїці а глядають їджіня. Дотулила ся една мурянка другой, так дає знати, же штось під зуб на луці нашла.

– Подь, сестрічко, за мнов, дашто ті вкажу. Нашла ем велику і тяжку соломку а сама собі з нёв не пораджу, – повідать една старша і векша мурянка.

– Добрї, добрї, а ці знаш драгу, жебы сьме не заблудили на тій великій луці? – звїдує ся друга мурянка.

Мурянкы ся дале дотуляли една другой а так собі выповїли вшытко, што было потрібне.

Выбрали ся з дому і ішли там, де росла стара грушка. Дорога ку грушці была добрї знама, но мурянкы продовжовали дале. Коло грушкы ся ани не заставили. Понагляли ся, уж аж бігли. Як так ідуть, до драгы ся їм поставила довга, зелена, груба гусенїця.

– Ідеш нам з дороги, выпряч ся стады!

– Наїсно, можете ня обыйти, – а надуто на них посмотрила.

– Мы ся тя не боїме, – крічать мурянкы на ліниву гусенїцю. Она собі там лежала а ани ся не гла. Мурянкы ся зострашыли, як ся коли-неколи ліниво погла і натягла своє тучне тіло. Была проти ним омного векша.

– Як ня дахто вырушує, та ся гнівам, – обернула ся на мурянкы. Погыб є про ня барз намагавый, зато ся барз не рушам, стоїть ня то велє енергїї, – і перевалила ся гусенїця на другый бік.

– Мама мы добру обрану, жебы есь знала, гусенїцё, – гордить ся старша мурянка.

– Што тым думаш, сестрічко, же маме добру обрану? – звездаво ся просить молодша мурянка. – Тадь не маме в наших ніжках ани тыкадлах жадны збранї.

– В ніжках ани тыкадлах не, але в брішку маме печачу водічку. Посмотрь теперь, што зроблю.

Мурянка вышла на хырбет зеленой гусенїці а з конца брішка выпустила водічку. Лем маленько требало, з капкы капочку, жебы ся гусенїця скрутила до клубяти. Рада-нерада зышла з дражки.

– Я іщі не поужыла такый уток ани обрану, бо мі іщі ништо в дорозі не стояв.

– Мы не сьме лем такы обычайны мурянкы. Зато, же сьме чер-

вени, каждый ний знать, же з нами не є жадна сранда. Но а ставляти ся проти нам не мать жадный вызнам. Бой бы сьме выгнали. Мурянкы перешли коло гусеніці а занедовго ся заставили коло зеленого кряка.

– Мусиме ся помоцовати. Вымордовали сьме ся дакус по дразі. Заставме ся ту а опробуйме тоты листкы з кряка.

Покоштовали, посмаковали собі, а старша мурянка повідать:

– Даколи другый раз ся на них приставиме. Як прийдеме домів, даме знати нашым дружкам, же треба з кряка повырїзовати фалаткы листочків на обжыву.

Лїзли собі мурянкы по незнамій стежці дале, аж пришли до ціля. На луці лежало якесь велике, грубе зосхнуте стебло травы.

– То є то стебло, што го треба принести домів, – повідать старша мурянка.

– Але тадь то не є стебло, але стеблиско. Є то пресні на нашы свалы, – хвалить ся молода мурянка і смотрить на свої біцепсы.

Хотїли го взяти і іти домів. Крутили ся коло нєго, не годни ся были догоднути, кады ся vybrати. Єдна почала тягати стебло ту, друга там. Перетяговали ся так дость довгу добу. Старша мурянка хотїла іти по знамій, выпробованій дражці, а молодша по дражці, што ей звали скратка.

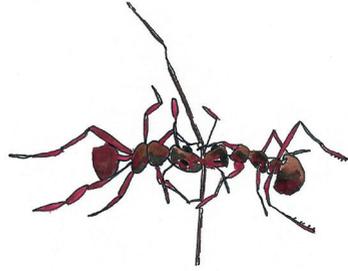
– Я старша, а зато знам, яка лїпша дражка домів.

– А я молодша, а познам коротшу дражку.

– Коротша, але на нїй велє ямок, не будеме годни солонку перенести.

Наконець старша мурянка, яка была силнїша і мудрїша, просадила своє. Потягла стебло на свій бік і уж ся го не пустила. Скормучена молодша мурянка смотрила, як ся ей дружка страчать із стеблом у высокій траві. Помалы ся змірила зо своїм осудом і побрала ся по паховім слїді назад до свого дому. Як там пришла, лежало уж стебло на мурянчаній копці.

– Ніч то, я dorосту а потім принесу до дому іщі векше стебло травы.

ЗНАТЕ, же як мурянка на своїй прогульці найде їджіня, по дразі назад до мурянчаной копы охаблять за собов паховый слід, який не видно? Остатні мурянкы слідують тому стопу, а їджіня легко найдуть. Яку обрану проти неприятелёви мають мурянкы?

ВІТРОЛАМ

Стара грушка мала барз велё років, лем ніхто не знав тівко. Мала сивасту скору, густу коруну, в якій было попереплітане конарівля. Єдны конарі были грубы, іншы тоншы, а дакотры цілком тонькы, як прутыкы. Перерастали єден през другый так, же містами уж през них не было видно ани небо.

Єдного вечера з яри ся роздув сильный вітор. Дув цілу ніч, аж конарі праскали. Рано їх было під грушков нападано велё. А што было гірше, на єднім боці ся з грушкы одщипив дость грубый конарь. Вітор го оддув недалеко грушкы. Щастя, же вшыткы звірятка іщі спали, а під грушков тогды не было никого. Серны, што оддыховали в недалекій гушаві, вночі зачули, же штось бухло недалеко од них. Аж рано спозоровали, што ся стало.

Грушка собі лем збыхла і повідать:

– Думам собі, же мі іщі виростуть новы конарі. Вера, не мав мі їх хто пообрізовати, так ся о то постарав вітор. Вірю, же мі полегшать і не буде ня так міцно тяжыти в осени овоцина.

Знаете, же грушці, жебы мала великы грушкы, треба з часу на час пообрізовати конарі? Інакше на них виросте велё дрібных грушат. Так подобні ся треба старати і о яблоні, або о сливкы. В осени або скоро з яри, як іщі стромы сплять, ся пилков пообрізують дакотры конарыкы, жебы не были на стромах густо. Такы стромы в осени принесуть богату уроду.

Яку овоцину найвеце любите їсти? Не забудьте ей перед їджінём умыти водов. І руки собі умыйте самы од себе. Не мусить вас мама все лем напаминати.

Чом треба умывати як овоцину, так ай руки перед їджінём?

ЦІФРУША

Природа собі знать порадити і з попаданыма конарями. Тот грубый конарь ся став містом стріч пташків, мотылів і мурянок. Сідали собі на нього, оддыховали, лозили горі-долов. Ярь наберала на силі а дні были што день довшы і теплішы. Одразу стара грушка збачіла, як ся по лісній дражці ку ній дахто ближить. Дві поставы великы, а дві малы. Грушка знала, же суть то люде, якы з часу на час переходжають недалеко

ней. Ішли, голосно бісідвчі і сміючі ся. Заставили ся недалеко на полянці коло грубого одщайзнутого конаря. Єден малый дїтвак звискнув а почав крічати:

– Ага, тівко велё ту електричок. Крылцята мають як лопаты, а фарбу як бобрунка, червено-чорну.

– Не, не, нашы хлопці і дівчата у школці повідали, же суть то санітки, бо фрышно лізуть, – озвало ся друге дїтвача. Але мы їх назвали музыканты, ха-ха-ха.

Малу хвільку на них смотрили а по часі ся побрали дале по дразі ку лісу.

Стара грушка за нима іщі довго смотрила і чудовала ся:

– Якы електрички, лопаты, санітки і музыканты суть коло мого поламаного конаря?

На обід, як сонечко повыгрівало ліпше землю і повітря, збачіла на конарі дрібны хробакы червено-чорной фарбы. Лозили горі-долов, дакотры лежали на сонечку і выгрівали ся.

– Што сьте вы за єдны, а де сьте ся ту взяли? – зашевеліла грушка і з інтересным поглядом смотрила на нову колонію жителів лісної полянки.

– Де є старе спорохнавіте конарівля або стромы, там сьме мы – ціфрушы. Мы сьме першы, што выходиме по зимі наверхь землі.

– Што ту будете робити, чім ся будете жывити? – звездаво ся просить грушка. Уж поприходили на лісну полянку мурянкы, окані грушковы, але ціфрушы ту іщі не были.

– Мы сьме лем там, де є попадане конарівля і стромы. Малы дїти-

щата, што ту перед недавном были, ся з нас сміяли, же сьме електричкы або саніткы, але мы сьме упрятовачі прыроды. Прячэме всягды там, де треба. А же будэме голодны? Не бій ся, любіме їсти насія, одумерты коріньчыкі. Посмаковали бы сьме собі і на шаві з липы, но ту поблизку жадной ніт. Зробіме ту порядок, а пйдэме дале. Будэме глядаты липу, бо нам барз смакуе шавы з нёй.

Грушка ся не бояла, же ся ту колонія ціфрушок не змістить. Подумала собі лем, же цілы́й жывот спознае штось нове. Теперь іщі новых, парадных хробачіків, што заблудили першы́й раз на лісну полянку.

– Будьте з нами ту так доўго, як будэте хотіти. Я, грушка, буду на вас зверьху смотрыти а охранёвати вас од вшыткых непрыятелів.

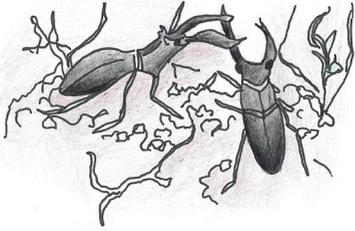
– Дякуэме за охоту і охрану. Думаэме собі, же мы сьме од прыроды добрі перед пташкамі хранены нашыма крылцятамі. Суть тверды, а зато барз смачны про нікого не сьме.

Так зістали перебывати під старым конарём ціфрушы. Занедоўго іх прыбыло, бо ся народила нова гэнэрація маленкых ціфрушок. Розлізали ся ціле літо по околіці, а своіма красныма фарбамі потішалі грушку, мотылів оканів і мурыякы, які вылізали до коруны старой грушкы. Зверьху ся кохали красотов краю, де жыли.

***ЗНАТЕ**, же ціфроваты ся – значіть парадити ся? Дівчата, рады ся ціфруэте перед зеркалом? Ціфрушы зеркало не маюць, но зато маюць парадны чэрвено-чорны крылцята. Выставляюць іх все лем на сонце, жебы іх каждый відів.*

РОГАЧ

Лісна полянка жыла своім звычайным жывотом. Вшытка мушковина ся рушала главні під грушков. Вечур зо заходжаючым сонечком ся єдны одкладали на спяны а далшы вылізали зо своіх скрыш. Вечур ся іщі не перемінив на ніч, як штось прылетіло на полянку. Зачало кружыти коло грушкы. Листя на грушці ся зачудовано обертало за незнамым твором.

– Хто то теперь навечур пришов на нашу полянку? – почудовала ся грушка.

Полїтав собі ночный навщівник, полїтав, а як зуновав, присїв на єднім з конарїв. Тогды грушка зба-чїла, же по довгїм часї ту пришов

хробак рогач.

– Витай, витай, рогачу, давно єсь ту не був. Де єсь лїтав дотеперь? – просить ся грушка старого знамого рогача.

– Недалеко од тебе пришов до лїса вітролам. Быв такїй міцный, же в єдну ніч повалєв много стромїв. Падали єден за другим. По тїй удалости сьме ся там заставили мы, рогачі, жебы сьме спораїли дакус тоту шкоду. Мали сьме на довгїй час де жыти і чїм ся жывити. Выховали сьме там і своє потомство. Три рокы сьме чекали, лем жебы нашы куклы доросли. Слава, же сьме ся дочекали нашой молодой генерації. Велє сьме помогли тому лїсу.

– Радость тя слухати, же вы – шыковны рогачі ся так старате о лїс. Каждый, хто мать холен шїсть ніжок, бы ся мав причїнити і помочі лїсу, – хвалить рогача грушка.

– Знаш, тяжкы бої сьме вели і меджі собов. Мы, рогачі, сьме неуступны хробаци. Такы сьме як еленї. Тоты нашы парогы нам служать лем на вічний бой меджі нами а то вшытко про самїчку. Скоро єм не пережыв єдну битву, кедь прилетїв другый рогач близко моєй скрышы.

Рогач ся пошкрепав з єднов лабков і продовжує:

– Думаш, грушко, же ту в недалекім лїсі буде даяка робота, жебы сьме ся ту мали стримати довше?

– Гей, наїсно бы сьте ту мали побыти даякїй час. В яри і у нас дув порядный вітор а у недалекім лїсі наробив шкоду. Посмотрь, і мїй конарь ся зламав од того вітриска.

Рогач полетїв до близкого лїса а занедовго з ним пришла і єго дружка. По часї было видно, же з рогачом і єго родинов полїтують по околиці і далшы рогачі. Пришли помочі поратовати природу од хворот, што зо собов приношають попаданы стромы.

ЗНАТЕ, же рогача, або іншу мушковину можеме найти в лісі на листю, на квітках, на траві, під камінєм, або в глині? Велё з них знать літати, бо на грудёх мають міцны свалы, які ім давають силу на маханя крылкамі.

СВІТИВКЫ СВЯТОЯНЬСКЫ

Пришло літо а з ним теплы дні і теплы ночі. Вшеліяка хробач і мурянки pracowали неунавно на лісній полянці і в недалекім лісі. В еден вечур ся зъявили в траві світелка. Світили од нескорого вечера, а згасли аж по півночі. Стара грушка уж знала, што ся діє.

– Витайте, мамочки-світывкы. Тішу ся, бо з вашым приходом ся зачинать літо. Моя лука і ліс на вас уж чекають, бо добрі знають, же ту побудете од юна до септембра, жебы сьте освітили і прикрашали наш край.

Світывы мушкы почали літати низко понад землю і силно світили. При літаню їх хранили так їх самчікы, як і грушка зо своёв велічезнов корунов.

– А то уж было святого Яна, же сьте прилетіли? – просить ся рогач світывок.

– Зарань буде 24. юна а мы приготовлены засвітити уж день передтым, нашим жовто-зеленым світелком.

– Любить ся ті моє світелко? – несміло ся просить молода мушка рогача.

– Мы, рогачі, таке світелко не докажеме выробити.

– З нашой полянкы ся стає світяче місто, як вы ту прилетите. Вночі поблискуєте, запинате і выпинате світло. Як згаснете, то шетрите енергію? – просить ся грушка.

– Як хочеме класти яечка на высокых стеблах травы, тогда спотребуеме велё

енергії, бо сидиме і світиме. А як вылетиме, знову світиме.

– Каждый ся з вас радує. Як світите, то значить, же буде довшу добу красний літний час, – спокійні смотрять грушка на світячі, літаючі мушки.

– В тім часі можуть мої квіточкы доцвити. Почінають ся з них вытворяти грушенята, мої дітята.

– Гей, гей, мушки, вы не съте ту єдины, што світите, – озвала ся доджівка, яка ся праві выпхала зо землі. Зачула їх бісїду. Під грушков все была вогка земля, хоць на полянці было сухо.

– Што ту робиш, доджівко? – просить ся грушка.

– Не падало може і два тыждні а ты і так вылізла зо землі?

– Я перелїзла уж помалы пів світа і дізнала єм ся, же світять і мої дакотры сестрічкы-доджівкы, медузы, але і грибы і бактерії, – робить ся мудров доджівка.

– Помалы, помалы з тым хвалїнєм... Ты, а перейти пів світа? Не повідай! Де єсь таке дашто відїла або чула, – отворила свої великы очі світівка.

– Гей вы, она мать правду, – отворила рот рыбка, што праві выскочїла з воды недалекого потїчка. Скоро ся але понорила назад до воды. Знову выскочїла і додала:

– Наша рыбьяча родина, што жыє в морю, світить вшыткыма фарбами, жебы съте знали, – стигла іщі рыбка выповїсти а потім такой долов головов впала до воды.

Доджівка знала, же є то правда о тых світївках. Залїзла до глины, бо ся бояла острого ясу праві выходжаючого сонця. Роботы там мала велє, не могла ся на верьхземлі довго стримати. Требало порядні провітряти корїня ростлинок.

– Тоты, што жыють горї, верьхземлі, думают, же стромы ростуть лем од травы догоры. Кебы відїли, яке мають корїня, перевертали бы очами, – завертїла ся доджівка до землі і почала ся там крутити на вшыткы боки.

– Нашто єсь была горї, кедь там така сухота! Сонце тя могло спечї як жумарку. Тяжко теперь обробляти дражки під землєв, не то іщі під поверьхом землі, – чудує ся друга доджівка.

– Мусиме їх поробити велє, бо як прийде додж, мусить ся дістати аж до найглубше вроснутого корїня.

Скрутили ся обидві, каждая іншов дражков, а уж їх не было.

Святояньска ніч переходжала до скорого рана. Святояньскы світивы мушкы згасли, бо за вершками стромів недалекого ліса ся зъявили першы лучі сонечка. Рогач не літав, присів собі під крячок в недалекім лісі а потім злізав долов, жебы найти дашто під свої грызадла. Ціфрушы вылізли аж як ся сонечко оперло на впадженный конарь і зачали ся выгрівати. Выліговали там цілый день, гев-там дашто перегрызли. Лем една компанія неунавні переходжала по своїй знамій дражочці од мурянчаной копы аж на луку. Там ся вшыткы мурянки порозлізали. Каждая штось глядала. Як нашла тото, што хотіла, хопила то і цілов силов тягала домів. Не было часу на збыточны бісіды, бо работы было велё каждый день, од рана до вечера.

Стара грушка крутила шыроков корунов і звысока позоровала своїх найблизшых сусідів. Знала, же юновий час про ню велё значіть. Мусить ся сконцентровати на то, жебы пукуы дозріли. Люде, што ту приходжали на прогульку, даколи тоты пукуы зберали до кошарика. Повідали, же пукуы суть добры на шалаты, чайкы, або ай малиновкы. Прозрадили старій грушці і рецепт на солодке прекваплія. Позаперане грушкове квітя треба покропити цукрёвов водов, а на пекачу на слабенькім огню, або в рулі припечі.

– Шкода оторгати мої квіточкы. Але як роздумую над тым, і так бы ем не годна была утримати груцата зо вшыткых моїх квітів на конарях. Няй собі приготавлиаь людкове тоту грушкову доброту. Буде хосен з пуків нелем про звірину, але і про чоловіка.

ЗНАТЕ, же з великого коріня вырастать по бокох менше коріня, яке ся переплітає під землёв? З нёго вырастають іщі меншы, тоншы корінчікы. Каждый рік выростуть такы малы корінкы, же суть тононькы як волоскы. Тоты пють воду зо землі а през них путує вода до цілого строму. Так го освіжують, хоць на верьху землі сухота.

ПЕРГАЧ

Над мурянчанов копов є старый смерек. Наріс до великой вышки. Мурянкам ся під ним жыло добрі. Хранив їх од наглого дожджу, сильного вітру і од літнёй сонячної спеку. Смерек собі облюбили нелем мурянкы. У высокій коруні ся то гемжыло вшеліяков мушковинов.

Высоко у дуплавім, грубім конарівлю была єдна діра, яку хоць-то лем так не увідів. Через літо ту жыло пару незвычайных творів. Была то невелика родина літаючіх мышей. На свою скрышу хосновали праві діру, де за скоров смерека мали літню, лісну хыжку. Не бывало звыком, жебы літаючі мышы бывали в лісі. Теперь уж їх велё жыє модерні – в місті. З часу на час літаючі мышы пришли посмотрити і стару грушку, як ся мать. Прилетіли і в єден літній підвечур.

– Ты, пергачу, ты єсь не забыв, же жыти ся дасть і в лісі, не лем в місті? – порадовала ся грушка.

– Грушко стара, я жыю уж може і 15 років, але не забыв єм, же в лісі і в твой близкості є велё мушковины. Зато ту часто прилітам. Тота мушковица, што є ужыточна а потребна про природу, тоту охаблю. Но тоту, што ті шкодить, хоплю тай зым і я, і моя родина. Не є нас ту велё, але побудеме ту през літо. У місті не є про нас в літі аж так велё обжывы. Всягды чути лем самы спреї, біоліты, выфукуы з моторів. Того в лісі не є.

– Думаєм собі, же гніздо вам не треба. Тота стара діра в смереку вам добрі послужить на літне бываня, – роздумує грушка, а пергач притакує.

– Хочу ту выховати своє мале, што ся занедовго народить. Знаш, мам лем єдно за рік, так го мушу добрі дозерати. Выплекам го за єден а пів місяця, а потім уж буде самостатне.

– Знала єсь, же сьме законом хранены? Повідали то нашы предкове, што жыли в місті у панеловых домох.

– Де суть в панелох отворы на вітряня, там ся перфектні жыє. Раз, як еден чоловік отворив облак, то мій знамый, што жив під облаковов парапетов, зачув людську бісїду:

– Не наполошай го! Сам одлетить як буде хотїти. Тадь він є законом храненый. Іщі бы сьме заплатили покуту.

– Ты знаш, што є то закон, або покута?

– Я не знам, але люде бы то мали знати, – пергач ся усміхнув.

– Мы сьме властні щастны творы, не може нам ништо з людей ани звірят ублизжыти. Маме мало неприятелїв, бо літаме вечур і вночі. Але главні совы, то на них треба давати найвекшый позор, – покрутила головков літаюча мышка. Полїтовала собі коло грушкы, потім прикликала і далшых членів родины, котрых поучїла:

– На ястряба і великих птахів треба давати великий позор.

Пергачі мали достаток обжывы і посмаковали собі на вечерных мушковиновых делїкатесах. Вечур ся ту злітали вшелїякы творы.

– Мням, мням, я днесь раховав, а зїв єм шістьсто комарів за годину, – хвалив ся малый, молодой пергач.

– Файні єсь ся наїв! То є порція така, што одповідать двадцятём піцам, повіли бы ті люде з панелаку. Што вшытко ся не дізнаш, кедь жыєш в місті ведно з людми. Не будеш ани тучный з такой стравы. Лем так дале, – похвалив молодого старый пергач.

– Каждый собі думать, же жыєме з кровли людей або звірят. Не є то але правда, смакує нам лем мушковина. Не мож сі ани представити, што бы ту было без нас.

– Видить ся мі, же ся тому гварить каламіта, – озвав ся далшый пергач, што сидїв десь ззаду, але вшытко слухав.

– Вшыткы ся лем скаржать на комары. Як попадуть додж, літать їх ту хмара, – грушка шелестить листём, аж перевертать конарї. Комары ся їй барз противлять.

– Я не мам зо своєв родинов жадный проблем з комарами. Лем ный прийдуть, на єдно політаня зїм і три тісячкы комарів а і так не приберу, – конштатує пергач.

Як ся пергачі наїли, похапали ся пазуриками конариків і завїсили ся долов головов. Довго-предовго были завїшены, ани ся не гли. Потім, як скоро ся звечера обявили, так одразу при выходї сонця ся стратили в лісі. Сховали ся до щербины старого смерека.

Так собі наживали ведно зо старов грушков і вшиткыма жытелями лісної полянки.

Грушка велё знала, бо велё выслухала за тоты роки.

– Стою далеко од людських обысть. Даколи не розумлю, як я, грушка, ту могла вирости. Смотрю на другу страну, на другый берег простів мене а віджу, же там виростило много полёвых черешень. Видно їх з яри, як розквітають. Але грушки там не видно квітнути. Зато на моім боці ніт черешень, лем я, една стара грушка. Не мала бы єм забыти і на стару ябліню, што росте ту недалеко, за потічком.

Вечур пергачі вылітали, кормили ся а не забывали притім і на особну гігієну.

– Мы чістотны як мачкы. Іщі щастя, же ту мачок ніт, – тїшить ся молодой пергач.

– Діти, повитерайте собі взаємно кожушкы, жебы сьте не похворіли, – наказує старый пергач молодій генерації.

Обертали ся едно ку другому і почали ся ошуповати. Не забыли ани на палці і пазуриky. Меджі нима бланкы на літаня, не можуть на них таксамо забыти. То не суть але жадны крыла. Розтягнуты палці з бланками їм давають можность літати.

– Старайте ся і о уха і очі, – напаминать мама пергачіця.

Пергачі не суть сліпы, доконало відяць, а чують іщі ліпше. Нігда бы ся не заблукали, ани не замотали до людського волося.

– То є лем така людська выдумка, же влетиме до волося, – понатяговав собі крылка молодой пергачік а хавкнув, як бы ся му хотіло дримати.

– Ха-ха, ушка маме як лопухы, а наставиме їх так, жебы сьме до нічого не наразили.

– Нихто не мать такую ехолокацію, лем мы і аеропорты. Мы, жебы ся дізнати, де праві нам дашто стоїть в дразі як летиме, а локатор, жебы знати, де летить летадло, – придав ся до дебату тато пергач.

Так літаючі мышкы вели каждый вечур інтересну дебату з грушков. Літо было довге, тепле, гев-там попадав благый доджік. Нихто бы собі не подумав, што за живот може пулзовати на такім малім фалатку лісної полянки.

Пергачі з часу на час залетіли і до недалекого села, што было

в долині під ліснів полянков. Добрі знали, же на повалі старой церькви жыє родина пергачів звана вечурніці малы, яки по вечерох літають по селі коло людських обысть.

– Як ся мате, родино наша, чекате на жнива? – просить ся пергач з лісної полянки пергачів зо села.

– Позывае вас на гостину уж теперь, не треба чекати на жнива. Вышли сьме до поля а віділи сьме, же зерно і ціла урода нас, пергачів, потребує.

– Мы сьме жниварьскы захранарі, вшытку мушковину з поля выженеме. Люде нам іщі за то подякують, – тішить ся старый пергач з лісної полянки.

– Недавно сьме выслухали в єдній людській хыжі, же десятого септембра собі люде припомянуть свято пергачів. Чоловік з числа хыжы штири повідав, же того свято будуть славити каждый рік, жебы ся не забыло на то, же пергачів треба хранити.

– Наісно то був даякый охранарь природы.

– Уж ем теперь дочіста вычерпаный з того літаня, тівко той пташыны лігать коло старой грушкы. Цілком ся тішу на зиму. Файні ся закручу до своїх крыл. Обстануть мі коло цілого тіла. Выгрію ся сам, не потребуу к тому никого і ніч. Лем так, сам зо собов. Як ся завішу долов головов закрученый до своїх крыл, не замерзну ани в найвекшых морозах, бо тепло береме єден од другого.

– Мы вшыткы ся на зиму позакручае і повішае долов головов. Найліпше ту, на турні церькви. Можете прийти і вы з лісної полянки. Є ту велё місця про вшыткых.

Подяковав ся старый пергач вечурніцям зо села і одлетів до свого літнёго бываня. Роботы было велё, бо закаждым, як попадав додж, выроіла ся хмара комарів, што знеприємнёвала живот лісним звіртам. Стара грушка спокійно смотрила на жытелів лісної полянки і тихонько шелестіла, як задув теплый літний вітрик.

ЗНАТЕ, же пергачі жыють у кождім місті або у валалі? Сховають ся під балконы, рекламны таблы, під паранеты облаків. Вечур часто літають коло ламп, што стоять коло ходників або коло драгы. Мушковину зберають лем кедь є хвіля. В зимі ніч не хоплять, прото мусять спати.

ЛУЧНЫЙ КОНИК

– Што то за цверликаня? – обертали головки мурянкы за звуком, што приходив од недалекой паствины.

Не было видно никого. Трава на лісній полянці ся перегынала з бока на бік од літнёго вітрику. Сонечко было тепле а зогривало лучами жителів полянky. Ціле літо ту бзучали мухы, осы або чмілі.

– Тепер є то якась інакше. Што то може быти?

Піднимали мурянкы головки догоры а роззерали ся великыма очыскама доокола. Трава была высочезна. Нихто ей не покосив, ани не выталабав. Не была ту жадна дражка. Лем мурянчана. Шор мурянок ся заставив, як єдна з них нараз збачіла на вершку стебла зелене лабате створіня.

– Ага на нёго! Я думала, же найвекшы лабкы маме мы, мурянкы. Але то не є правда, бо ту віджу лабкы векшы од моіх.

Пару мурянок ся зо звездавости пустило лізти догоры. Чім высше лізли, тым было цверликаня силніше.

– Тот звук іде згоры од того лабатого твора.

Заставили ся мурянкы в половині драгы.

– Не знам, ці бы сьме горі мали выйти вшыткы.

– Няй выйде єдна, попозерать, а вирішить загаду незнамого.

Послали лізти на верх найстаршу і найсмільшу мурянку. Лізла собі горі помалы, давала великый позор. Пришла скоро на верх стебла і смотрить. По часі ся спамятала. Нагла ся і дає знати долов:

– Тіло зелене як трава, довге, на нім крылка. Віджу на них жылкы а пересвітать през них белаве небо.

– Гей, де сьте, мурянкы? Уж сьте віділи на ногах гребіні? Я не віділа. Не мать то ани серсти, ани волося.

– Ани мы сьме не віділи, – озывають ся здолы мурянкы.

– Нашто му тоты гребіні? Попрось ся го!

Вышла мурянка на самый верх стебла а попозерала ся просто до оч незнамого твора. Несміло застала а смотрить на нёго:

– Ты єсь музикант? Веселу музику граш а ніч в ніжках не трим-леш.

– Чом так вывалюєш очі, мурянку? Не віділа єсь іщі лучного конника? Я вас, мурянки, познам.

– Я жыю на лісній полянці, але тебе єм ту іщі не віділа. Де єсь ся ту набрав?

– Минуле літо, ту недалеко полянки было посьяте зерно а ай рік передтым. Аж того року ту зістала паствина з полёвыма квітками. Зато сьме ся ту перестягвали з нашов родинов коників.

Выслухала мурянка коника а повідать:

– Я тепер зыйду долов а повім вшыткым, же сьте ту пришли выгравати. Буде ту весело цілій день. Од рана до вечера.

Мурянка зышла долов а цілій колонії мурянок о вшыткім розповіла.

– Вшыткы мусять знати, же ту, на недалеку паствину пришла родина коників.

Справа ся рознесла по цілій полянці аж по край ліса. Зачула єй і ціфруша, што ся выгрівала на сонцю. Спокійні собі лежала а мурянці, што коло нёй переходжала, повідать:

– Знають коникы шумні грати, няй про нас ту на лісній полянці приправлять даякый концерт. Треба ся нам культурні выжыти. Коли, як не тепер в літі під белавым небом.

– Добрый напад, – мурянка пішла од ціфрушы тай замірила собі до мурянчаного кралёвства.

– Кралёвно, не могли бы сьме собі завтра зробити вольно а выйти лем так на свіжий люфт? Не мусиме фурт лем робити. Зробме собі свято. Я бы ся догодла з лучныма кониками, няй прийдуць ціла родина під стару грушку. Знають красні грати, та няй нам заграють дашто зо свого репертоару.

– Не планый напад маш. Вшыткы, што літають през день, ся бу-

дуть тішыти – окані, ціфрушы, рогачі, може прилетять і осы або чмілі.

Мурянка з радостів одходила од кралёвны а полізла глядати коників. Не было то тяжко, бо ішла за музиков, што ся шырила по лісній полянці.

Вшытко ся догодило, а на другый день під старов грушков од рана выгравала ціла велика фамилія коників. Пришли і рогачі з ціфрушами, повылізали на грушку, посідали на конарівля. Мотылі окані сиділи на верхніх конарях, бо през день не літали, лем вночі. Порозтворяли крыла, на яких їм світили тмавы ока. Мурянки заплавили цілу полянку. Поотворяли очі дошырока, бо такы далеки а высокы скокы іщі не віділи. Концерт ся зачав. Коникы пообертали свої жылковиты крылка ку гребінім на задніх лабках. Рушаючі ніжкы ся дотуляли крылцят і брішка, а так выдавали незвычайну музику.

Вшытка мушковина на полянці музику слухала, цілый-ціленькый день, аж до самого вечера. Сонечко помалы заходило за недалекий берег, де была паствина. Тогды ся на полянці вказали і пергачі. Вылетіли зо скрышы, што была в старім смереку. З приходжаючим вечером ся запалили і світелка світивок святояньских. Ведно з кониками вытворили чаровну атмосферу.

Але заходжаюче сонце помалы загнало до своїх скрыш вшытких тых, што цілый день слухали музику коників. Выстала мушковина слухати, выстали і коникы выгравати. Одразу вшытко на луці втихло. Настав вечур. В повітрю політовали лем пергачі, бо чекали, же їм під зубкы прилетять даякы комары. В літі бывать ніч коротка. Треба ся пошыковати...

На другый день сонечко скоро вышло споза бережка і побудило спачів. Коникы прискакали на полянку, ціфрушы уж глядали добре місце на оддых, де засвітило ранне сонце. Рогачі глядали спорохнавіте дерево, жебы го розмололи на порошок своіма грызадлами. Коникы перескаковали зо стебла на стебло. Гев-там обжерли еден, потім другый листок. Передніма лабками ся притримовали стебел. Коштовали, што лука нукала. Барз ся їм там любило. До землі наклали яечка, жебы за пару тыжднів пришла на світ нова, молода генерація коників.

ЗНАТЕ, же малы коникикы як растуць, та чекають, погы ім скоро не ствердне? Крылка мають малы, зато одразу скакати не можуть. Почекають пару тыжднів до доспілости, а потім уж мають крыла доконалы.

КОМУ СМАКУЮТЬ ЯБКА

Грушка мала сусіду – кошату ябліню, яка была уж на першыи погляд стара. Од себе іх ділив недалекий потічок. Наісно была давно посаджена. В коруні каждый рік вісіли на конарёх солодкы і смачны ябка-янівкы. Найсолодшы были тогды, як приходжало свято Яна – в літі.

– Дакотрый рік ем ани не годна втримати вшыткы ябка на конарёх. Чекам лем, ный чімскорше дозрїють і попадають на землю, – скаржить ся стара ябліню остатнім стромам.

– Лем почекай даякый час, – озвала ся грушка. Не є то ніч важне, же яблоні обсыпаны. Є то добре знамя, же рік на овочину ся выдарить. Мої грущата дозрївають нескоро в осени, даколи зачатком зимы ся іщі тримлють на конарикох як кліщі. Не і не попадати долов.

– На нас ся погостяць велё раз і лісны звірята. Яблочка і грушкы смакують сернам, їжакім, мышкам, шыршнім і осам, – пышно выголосила ябліню.

ЗНАТЕ, же лїстя на стромі ся рушуть, як подувать вітор? Але як вітор не дує а припікаць сонце, то лїстя ся обертать за сонечком, жебы го ліпше віділо.

ПИЛЯРЬКА ЯБКОВА

– До якої вышки ня то вынесло, видить ся, же сиджу на найвысшм конарі, – смотрить долов ларва звана пилярка і не знать, як ся дістати під яблінь на землю.

– Літати іщі не можеме, бо не маме крылка. Аж на другый рік нам наростуть, – озвала ся друга ларва, яка

сиділа на нижнім конарі. Смотрить долов а і она роздумує, як там зыйти.

– Вера, нхто нас то не навчів, ани не вказав.

– Гей, молоды, слухайте старшых! Матірь-природа нам закаждым повість, што дале маме робити, – озвала ся о рік старша пилярка.

– Чом нам крылка вырастуть аж на другый рік? Што будеме робити дотогды? – завертат ся головка молодій пилярці од старости.

– Найліпше буде, кедь ся вернеме водну до яблочка. Порядні ся завертима аж ку ядеркам. Погостиме ся, а потім, з повныма брішками, попадаме долов нараз з ябками.

– Ёй, выборный напад. Подьме вшыткы до яблочок і почекайме там, докы дозріють а одпадуть.

Так ларвы і зробили. Як янівочки дозріли, зачали опадовати з яблоні. Як впали на землю, то уж ларвы знали, же ся треба сховати до глины. В глині ся заоділи до куклы, жебы доказали пережыти і міцну морозову зиму. Нхто їх не відів, ани о них не знав.

Першов даякый час, што были ларвы в земли.

Но а на ярь, як ся повітря по зимі розогріє од теплого сонечка, то в земли під стромом ся знова пробуджать живот.

– Як то красні на тім світї, – понатыгує закаждым лабкы і крылка мала мушка, як выходить з куклы. Пороззерать ся доокола, ці то она перша вылетіла на білый світ. А не была перша, уж вылетіли і ей дружкы – мушкы. Тішыла ся з того, же є з них така велика родина.

– Уж съте ту зась? Не нашли съте собі інше місце? – крутить конаями яблїнь. Того року мі знову будете пилковати яблочка?

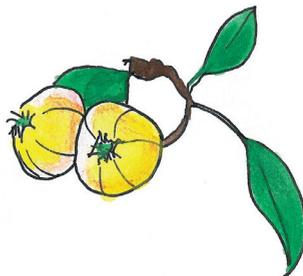
– Тадь съме пилярькы ябковы. Де бы съме мали быти, як не у тебе? – мушкы лїтали і глядали собі штонайкрасшы квіткы. Вшыткы сїдали до квітковых погариків а клали до них свої яечка. Вшыткы ся тїшыли, же нашли красны колыскы про свої будучі дїточкы.

***ЗНАТЕ,** же дакотра мушковина є небезпечна? Робить вшелякы тяжкосты. Шкодить стромам, або уродї. Зато рослины можуть і загынути.*

РОДИНА ОБАЛЁВАЧІВ ЯБКОВЫХ

– Я бы єм ся мав порядні выгрїти на сонечку, – вышов спід скоры яблонї малый мотылик.

Морозик дакотрых мотыликів обалёвачів яблочковых успав навїкы. Маму обалёвачку але не пошкодив, бо ся глубше завертїла під скору. Мороз єй там не нашов.

– Файні ня тот замоток, што-м ся до нёго замотала, охранив.

– Я нелем в замотку був, але і в куклї. Быв єм в зимі як у фусаку, – озывать ся далшый мотылик.

– Ту в лісі ніхто стромы не пострїкав жаднов хемїєв, – радує ся обалёвач. Ніхто ту в лісі не хоснує біолїт, ані ніхто не косить траву. Є ту розмаїтый жывот, котрый є надгерный і хосенный про цілу Землю.

Повылітовали собі обалёвачі яблочковы горї до коруны строуму а на конарикох їх вітрик шумні колысав.

– Обалёвачі, слухайте, – озвали ся пилярькы.

– То будеме ту дві родины жыти на єдній копї?

– Думаш, пилярько, же стара янівка то не вытримле? Єден рік нас было тївко, же съме думали, же każde ябко навертїме. Но і яблук было так велё, же съме не стїгали войти до каждогого.

– Треба ся нам догоднути, – вызвала пилярка обалёвачів.

– Мы, пиляркы, будеме літати коло яблук през день. Мы сьме денны мотылї. Вы літайте вночі коло грушкы, бо сьте ночны мотылї. Так собі не будеме заваджати.

– Я, як слухам бісїду грушкы і яблонї, та лем фурт ся скаржать, же овоцины на конарєх велё. Няй нас годують, та їх не будуть болїти конарикы, – мудровав обалёвач.

Так собі жыли ведно пиляркы і обалёвачі з яблочкамі і грушочкамі. Єдны літали през день, другы вночі. Радостно ся вертіли коло ядерок, вказовали зубкы, якыма їх перегрызали.

Горяче літне сонце ябкам і грушкам помагало дозрївати. Одразу ся на дакотрых зъявила чорнява, як горошок велика плямка а у нїй дїрка. Нихто не знав коли, ці през день, або вночі, ся вшыткы мотылики вытратили, але хто посмотрив на дакотры яблочка і грушкы, уж знав, же суть хробачны.

Яблїнь знала, же мотылики позалїзали назад під ей скору, або ся запхали до глины під листя.

– Уж єм ся їх збыла, холем до другого літа буде покій. Дарьмо є, обалювач є ябковый. Мусиме знати переживати з каждым. Обернула ся яблїнь до грушкы а спокійні собі притаковали, рушаючі конариками.

ЗНАТЕ, же дикы яблонї выростуть до выšky аж десять метрїв? Цвинуть од мая до юна. Дозрїты яблочка суть жовтавой фарбы, суть дакус терькы, але дадуть ся їсти. Дакотры дикы яблочка мають і квасковитый смак.

(В)ОСА

Скоро рано ся на паствину над лісну полянку пригнала якась людська машына. Грушка зо жытелями луку знала, же є то трактор. Переходжав ту з часу на час. Пришов на луку і зачав ей косити.

– Што ся то дїє? – неспокійно бзучать вшыткы осы і злітають з паствины на полянку.

Найвекша оса ся чудує:

– Стары осы повідали, же люде косять тоту луку аж концём літа. Я то знам, бо мы там маме своє гніздо.

– Де підеме теперь літати, кедь ту покошено? – просить ся сама себе друга оса.

– Кошіня є важніше, як ся здасть. Як лука покошена, не мать ся де приставити мушковина.

Трактор побігав по луці, а травка занедовго лежала.

Сонечко ей раз-два высушыло. З травы ся зробило пахняче сіно.

– Мы, осы, не барз любиме сухе сіно, – повідать велика оса.

– Мусиме перейти інде, докы не дозріють тоты дрібны яблочка.

– Я собі рада посмакую на них. Серны порозгрызають янівочки, а они зднука такы солодонькы, мням, – робить собі смакы далша оса.

Грушка слухала осы а не вірила властному листю на конарѣх.

– Уж і осы ся ту настягують? І они докажуть жыти з мене – грушкы і з моїх діточок грушочок? Сама не знам, хто бы ту іщі міг на полянку прийти на гостину до мене.

Грушка рушать неспокойно конарями, бо ся до нѣй опер силніший вітор.

– Уж вам вашы папірэвы гнізда в земли недобры? Могли съте ся перестяговати до даякого старого пняка, або під скалу.

– Съте остра мушковина, хто ся вам не любить, того болячо шопнете. Я уж вас познам.

– Не была бы шкода, жебы твої грущата або ябчата з яблоні вышли нанивіч і зогнили бы на землі? То мы осы бы съме не допустили, – озвала са далша оса, што праві прилетіла.

– Овоцину треба про вшыткых, – смотрить грушка на заступ мурянок, што переходжають праві теперь по своїй старій знамій, уж выталабаній дражці.

– Радше будеме ту в природі жыти, як нас мають люде в долині лем все одганяти. Уж съме там не могли присісти ани на малиновку, ани на грызучу дыню. Віділо ся, же нас трафить тота їх лопатка.

– Мням, яка добра, солодка малиновка то была! Ніч ліпше єм в своїм животї не пила, – смутить за міськым животом молода оса.

– Добрї нам так, іщі бы сьме скончили в даякім солодкім напою навікы, – успокоїла ся молода оса а уж веце не роздумовала о малиновці.

– Маме ту вшеліякы вылагоды. Гніздо можеме мати під землєв, а нашы дакотры дружкы осы собі зроблять гніздо завішене і на стромі, – припоїли ся до бісїды далшы осы.

– Не можеш мати вшытко, што собі здумаш. Смоть доокола, тоту слободу ніч не вынагородить, – напаминать молоду осу старша оса.

– Як ту будуть і павуки, то будеме спокійны. Я їх мам найрадше, – посмішкує ся оса, што праві прилетїла на быльку травы над гніздо ос.

– Нихто, ани стара грушка жадного павука не споминали. Де ся вшыткы подїли? Наїсто їх нашы осы-робітнічкы уж похапали і принесли до гнізда.

Осы собі уж стигли познашати до свого дому і даякы мушкы, або гусеніці, жебы выкормити ларвы. Своє нове бываня собі не могли вынахвалити. Грушка мала старе шыроке корїня, яке осы хранило од доджу, вітру і звірины. Кралєвна оса могла спокійні класти яечка. Робітнічкы гніздо выстелили листєм, перками, што пострачали пташкы, наносили вшеліякы сухы травкы, жебы зробити што-наймягшы постількы.

На паствину верьх лісної полянкы скоро забыли, бо на новім місці стрїчали закаждым, як вылетїли з гнізда, новых жытелїв полянкы.

Час вшытко вкаже, ці ся добрї перестїговали.

ЗНАТЕ, же скоро строму є барз потребна? Она є як людська скоро. Хранить то, што є під нєв сховане. Як бы не была, то хробакы бы стромы пообжерали дочїста. Потім бы vysхли. Єдны стромы мають тоншу скору, другы грубушу. У скорї суть меншы отворы, котрыма стромы дыхають.

БУРЯ НАД ПОЛЯНКОВ

На полянці росла висока трава. Їй корінчики ішли глибоко до землі, зато была густа. Їй сытозелена фарба была кождому до очей. Спід лісної полянки вытікав невеликий потічок. Чім ниже тїк, тым вода по каміню веселіше дзуркотала. Потічок з обидвох боків лемовали высокы стромы. Може і од того потічка мала травка на полянці дость влаги. Вшыткому ростлинству ся жыло і росло добрі коло веселой, дзуркотливой водічкы. Перескаковала собі вода през менше і векше каміня. Раз за час ся через літо понад полянку перегнала буря. Як ся з хмар спустив сильный додж, то небо, захмурене і сиве, перетинали страшны блескы. За нима приходили громы а з малого потічка ся став небезпечный, багном і конарями наповненный потік. То уж не была лагода смотрити на нёго і слухати го. Приємне дзуркотаня ся змінило на страшный гук. Є то барз небезпечне про хробачкы, котры вода могла однести гет, далеко. Одплавити могла мурянкам і часть мурянчиска, бо было недалеко потічка. Буря нащастя не тримала довго. Такы бывають літні бурі.

Як ся буря достаточні вышантила, хмары ся розышли а вітор втих. На небі ся вказало тепле сонечко. Вода в потічку помалы опадвала. За даякий час уж знову дзуркотала по камінёх.

***ЗНАТЕ**, же вода є велика пані? Іде собі кады хоче. Дає влагу цілій природі, без нёй бы вшытко загинуло.*

БОБРУНКА

Зелена травка притяговала очі кождого, хто приходив на лісну полянку. Квітки, што ту росли, ся перебігвали, котра вырасте вышше і буде мати красшу фарбу. Малы мотылики, мушкы, пчолкы і бобрункы ся ту з радостёв погыбовали. Жыла ту і мала червена сімободкова бобрунка. Думала собі, же мать найкрасшы фарбы на світі.

Дарьмо ей мамка повідала:

– По луці літатъ вшеліяка мушковина, што мать прекрасны фар-

бы. Дакотра ся аж блискаць на сонцю. Мала бы есь знати, же красны фарбы мать і ліс, і звірина, і небо, і трава.

– Я іщі красшого хробачка не віділа, як ем я, – не дала ся перегварити мала бобрунка.

– Отворь добрі очка. Як рано сонечко приходжать на луку а ёго першы лучі засвітаць, што перше збачіш, будуть квіткы. Посмотриш, а повіш мі, які фарбы маюць іх головки. Лука ся облікаць każde рано до пестрых шмат. Такы суть пестры, як і шматы тых дівочок, што ту на полянку недавно пришли і зберали квіткы до букеты. Занедовго прилетяць на луку і мотылі. Сама познаш, які суть то парадны творы, – пересвідчовала мамка малу бобрунку о тім, який вшеліякий є світ довкола.

– Ты віділа вчера, як перешла буря над нами а іщі дакус попадовало? Хмары одходили а вказовало ся белавеньке небо. На небі ся вказала дуга. Мала помаранчову, жовтаву, зелену, белаву аж фіялову фарбу. Смоть доокола а глядай, што може быти на світі таке красне як дуга, мотыль, або лука.

– Та, я, мамко, мам красны червены крылцята, а на них чорны кропки. Але з тов дугов, луков і мотылями маш правду. Барз люблю смотрити на дугу.

Мамка бобрунка ся усміхла, але не гнівала ся. Знала, же маленька бобрунка велё того іщі не віділа. Посмотрела на вышній бік, де ся выпинав понад полянку берег. На нім росли тернёвы крякы, які были з яри обсыпаны білым квітём, а ку осени тмавосиніма або червенима плодами. Мамка бобрунка цілый рік позоровала околицю. За кряками був густый ліс. Тот був добров скрышов про лісны звірятка. Як приходив вечур, малы серны або елінічкы з молодыма сходжали на луку. Через крякы мали зроблены дражки. Там ся за ясной ночі попасали а місячок їм світив на найсмачнішы стebelка травы. З приходжаючым раном, як сонечко высылало першы свої лучі, звірятка одходили з луку і вертали ся до своёй лісной скрышы. Лука зацінала жыти новыи день своїм звычайным способом.

***ЗНАТЕ**, же ліс є богатый на їджіня про звірята і мушковину? Найдуть там розлічне насіна і корінкы. Здасть ся, же на перше поспотрїня є там тма і тихо, а же там ніч не жыє. В skutочности то не є правда. Треба ся лем добрі розглядати і слухати. Вшытка звірина і мушковина ся ховать і маскує, жебы ей не найти.*

ХОХОЛОС

– Штось ня ласкотить, а не годна-м ся пошкребтати, – скаржить ся грушка вшыткым, што жыють на полянці. Каждый вечур ся то діє, як прийде тма. Не знам, што то є. Опрошу ся оканя, або пергача, бо они літають вночі.

– Оле, посмотьте долов коло землі, што то там лозить. Не памятам, жебы ем в таку ночну годину не мала покоя.

– Я низко не літам, та ті не буду знати повісти, – высвітлює пергач грушці. – Мусиш похопити, же я літам горі в твоїй коруні.

– Я ся дізнам што то є, як сонце западе. Політам і долов коло землі, – окань ся з охотов приобіцяв посмотрити.

Сонце уж было за горами, засвітив ясный місяць, котрый освітив лісну полянку. Мотыль зо своєв дружков політовали гев-там, даколи ай тісно понад землю. Одразу смотрять, а в траві коло грушки ся штось рушать. Вылізать то зо щербини і спід камінів.

– Може штось глядять малый рогац. Смоть, мать кліщкы, – вголосив ся єден окань.

– Ліз бы задом? Рогац мать предсі кліщі на голові а лізе допереду. То не може быти він. Ёго видно водни, а не вночі. Є то штось інше.

Вылетіли окані горі до коруны старой грушки і радять ся з пергачом:

– Як сьме жыли долов в долині близко людських хыж, вночі выходжали зо землі хохолосы, – высвітлєвав пергач.

– Яке то страшне створїня. Ззаду на брішку кліщі. Не покусать нас? – стрясь са мотыль окань.

Грушка крутить конарями а уж знать, же пришли новы сусїдове.

– Мушу ся дізнати, што то за фамилія, а ці нам ту будуть на полянці на хосен, або на шкоду. Лем няй вылізуть высьше.

Лозили хохолосы по околіці, ани грушку не охабили. Раз залїзали до землі, потім з нїй вылізали.

– Што там долов робите, хохолосы? – присїв собі на нижній конарь грушкы пергач.

Познали ся уж, бо ся стрїтили долов в долині коло людських хыж. Пергачі літали коло церьковной дзвоніці а хохолосы ся стримовали коло великой драковой ружы.

В єден підвечур повылїтовали пергачі, жебы похапати даякы ночны мушкы. Одразу было чути дїтський грявк. Якась людська дїтина грявчала:

– Мамо, мамо, до уха мі вошов хохолос. Покусать ня а не буду чути, помагайте мі!

Памятали то добрі і хохолос і пергач, бо в тот вечур там в долині были. Але хохолос, не нароком, вошов до людського уха. Він собі ліз лем так, а дїтина думала, же ей хоче пошопати ушка.

Нащастя, то не є правда, то ся лем так повідать, же хохолос пошопать ушка. Зато ся го не треба бояти.

Хохолосам было в долині добрі. Така шумна там была ружа, ціла зелена, а жовты квіткы мала. Пахла так, же ся пахота шырила по цілій околіці. Настягвали ся до нїй вошкы і цілу ей обсыпали. Мали хохолосы на чім годовати! Солодка щава, а до того вошка! То была смачнотка. Лем раз, як в єден вечур выходжали на ружу, не нашли одразу нияку вошку. Причинив ся о то чоловік. Як ружа одквітала, одрізовав ей квіты ведно з вошками. Зато хохолосы ішли інде, аж пришли на лісну полянку.

Вылетїв потім пергач горі до коруны, а грушці прозрадив, што за таємна ночна навщїва ей ласкотала по скорі.

Злетїли долов посмотрити і окані. Єден хохолос розтворив крылцята і прилетїв на край полянки. Там собі сїв на землю а крутив ся горі-долов.

– Ты знаш і літати? – просить ся окань хохолоса.

– З часу на час розтягну крылка а перелечу. Часто то але не роблю. Я єм мама хохолоса, а ту єм знесла яєчка. Теперь ся о них

старам, докы доростуть.

– Пресні так то робиме і мы, мотылї.

– Аж так пресні то не є. Я в коморї під землїв чекам, як з яечок вийдуть молоды. Мушу потім выходжати на верьх землі а глядати їджіня про них. Кормлю свої діти так довго, докы не доростуть до доспілости.

– Мы, мотылї, то не маме аж таке тяжке. Нашы молоды ся скоро зачінають о себе старати.

– Были сьме довго у загородї коло людьской хыжы, поспрятовали сьме вшыткы звышкы старых гниючих ростлин. Дакотры были і поплісніты. Вшыткы звышкы сьме спотребовали, попробовали, як смакує жовтый порошок з квіток.

– Знам, же будете мати на нашій полянці велё роботы. Ведно з рогачами, або ціфрушами очістите і вы, хохолосы, цілу околицю. Даме знати вшыткым, же вас треба хранити. Бояти ся вас не мусить ніхто, бо вы ся і так скоро перед каждым наполошате, – обернув ся мотыль окань і вылетїв догоры.

Вшытка ночна мушковина літала, не было кому одказати, же хохолосы зістануть натеперь жыти на полянці коло старой грушкы а доведна вшыткы почекають на приход холоднішых осінніх днів.

Тепер о тім іщі не мусять роздумовати, бо koniec літа далеко.

ЗНАТЕ, же ружа, або свербегуза доросте до вышкы аж трёх метрів? Квітки мать білой, жовтой, ружовой, червеной і іншой фарбы, а барз красні пахнуть. Стопка є pokryта тернём. На осінь з квітів будуть блискачі, червены плоды – свербегузкы. Збераме їх на чай, але лем тоты, што ростуть на полю, або коло ліса.

Віділи сьте уж хохолоса?

А НАКОНЕЦЬ

Єден малый фалаточок землі, котрый ся находить в лісі. То є лісна полянка. Велика не є, але зато ся на ній находить пестрофарєбный світ флоры і фавны – ростлины, стромы, мушковина, потічок, трава. Пережывать ту вшытко од яри до зимы, з рока на рік. Не залежить на тім, ці тамады перейде даколи звірина або чоловік. Такый є закон природы. Міняють ся день з ночов, сонце з бурєв, сніг з доджом. Може такый фалаток землі – лісна полянка ся находить і десь близко коло вас. Може, же сьте ей уж обявили. А кедь ні, треба ся порядні посмотрити і збачіте мурянчану копку, дудлавый стром, даяку дику грушку, впадженный конарь з недалекого лісного строму або лісный потічок. Наісто там найдете і далшу хробач, яка ту, в книжці, не была спомянута. Потім уж лем треба найти книжку о природі, енциклопедію, або запнути інтернет і спознати, што іщі не познате. Няй ся вам дарить дізнати ся штонайвеце о тім, што вшытко є навколо нас.

MUŠKOVYNA V LIS'I

Lis je pro muškovynu ideálnym miestom na žývot. Stromý jij dajuť jidžiňa i skrýšu. A ona jim zato ohrýzat' lystá, puký, ovocynu, nas'íňa. No ne hñivaly bý ste s'a za to? Znajte, že stromý s'a za to na svojich dribných obývatel'iv, što suť u nych na kvartel'u, ne hñivajuť. Muškovyna s'a krýje do žýjučocho, sporochnavitoho abo spl'isñitoho dereva. Suť i taký, što hrýzutuť kor'inčiký, kladuť jaječka pid lystá, pid skoru, do pukiv, abo pid zemľu. Jedný suť na chosen pryrod'i, druhý, jak jich je pryvelo na jednim misc'i, zvyknutuť narobyty i škodu. Bojime s'a, bo mnoho toho o nych ne zname. Ne zname, jak suť chosenný i pro nas, ľudej. A suť prytim taký dribný! Obl'itujuť navkolo nas, dakoly suť dopytý i nepryjemný. Neraz nas až str'ase, keď jich vydyme. Radše na nych smotryme zdaleka a lem sluchame jich bzukot. Svojov krasotov nas dakotrý udyvľajuť.

LISNA POLANKA

Na lisñij polanc'i stojala stara hruška. Rokamy por'adñi zhrubla a skora na ñij býla rapava. Všýtký mur'anký i rozličný chrobačiký lehko vyl'izaly hor'i ñov, až do košatoj koruný. Konar'ivľa roslo došýroka. Ne býla to hruška, jaka zvyčajñi roste v ľudských zahorodkach. Any hrušký na ñij ne býly taký, jaký pozname z obchodu. Rosly na ñij dribneñký hruščata. Býlo jich na hrušč'i každýj rik velo. Može i zato, že býly dribný, hodny býly konar'i utrymaty jich na sobi.

Osiñ toho roku prychoďžala pomalý. Jak prychoďžav cholodñišýj čas, lystá s'a počinalo peremiñaty. Joho farba býla spočatku zelena. Morozyku ne býlo, zato pomalý, ale isto, distavalo lystá žovtasto-červenu farbu. Hrušočký naberaly solodkastýj smak každým dñom.

***ZNATE**, že lisna polanka je luka, kolo jakoj dovkola rostut' stromý? Nachodyť s'a v lis'i. Svityť na ñu sonečko, zato tu roste dyka trava, dyký kvitký a na sereďñi luký može výrosty i dyka hruška. Može s'a vid'ity, že taka hruška lem tak stojit' a nič ne robyť. Kolo ñoj sa týž nič ne d'ije – zdast' s'a. Ne je to ale pravda. Stromý veduť rušñýj žývot. Skrýšu kolo nych abo v nych majuť rozličný zvir'atka. Svojima kor'íňamy stromý ochrañujuť zemľu, lystkamy čistat' vozduch, što dýchame.*

ZLATOBÝLKA

Dovkola staroj hrušký býla šýroka zelena luka. Any cholodnišý dñi ne zminyly jej sýto zelenu farbu. Hev-tam s'a pereblysla sviťača žovtosť kvitký zlatobýl'ký, jaka ovelo perevýšovala zelenu travku. Pýšno s'a výpynala nad ostatně rostlynstvo.

– Av, av, pravi jes' mi vpala na moje prekrasne kvit'a. Išči, že jes' ña ne dolamala, – skaržýla s'a zlatobýl'ka a smotryla dolov na zemľu, de pravi dopala dyka hruška.

– Čom jes' sobi rozдумala výrosty pravi tu, pid našov mamov-hruškov? Musyš býty prypravlena, že nas tu vpade išči nemalo.

– Ja tu výrosla vjedno z mojima sestričkamy zlatobýl'kamy na chosen zvir'atkam, što žýjut' v l'is'i. Už žadne kvit'a teper' v oseny ne potišyt' jich očka, lem naše, zlatobýl'kove.

– Mý, dyký hrušočký, s'me týž na chosen vsýtkých zvir'at. Dovho-pre-dovho išči buduť popid strom perechodžaty a zakaždým sobi na nas posmakujuť. Choc' bý napadav i sñih, ta sobi ho poperehrabujuť, a pid nym nas najduť.

Tak sobi vely bis'idu hrušočký i zlatobýl'ka.

Os'iñne sonečko medžitým svitylo na l'isnu lučku. Pravi výšlo nad nedalekýj l'is. Zelený hrušký s'a blyskaly od ranňoj rosý a žovtý holovký zlatobýl'ok s'a odražaly od lučiv sonečka. Vytvor'aly žovtý nytký, jaký zvjazovaly jednov linijskov sonečko i holovký kvitok. Zlatobýl'ký i hrušočký na hrušc'i s'a obernuly na východ sonc'a a za sobov ochabyly lem dovhý tñi, jaký smerovaly na zapad.

– Dnes' nam bude pryjemñi, stara hruško, bo poduvat' tepleňkýj, južnýj vitor, – tñšyt' s'a zlatobýl'ka za vsýtký svoji družký.

– Vera, vera, zymnoho severnoho vitra sobi prez zymu išči užýjeme, – zadumala s'a hruška a spokijñi tycho zašelest'ila.

ZNATE, že dykorostuči kvitký lem tak lahko ne zahýnuť? Výrostuť choc'de, od teplých suchých misc' na zemly, po najcholodnišý hor'ský oblasty, de už nycto ne žýje. Výrostuť i u najvešých velykomistach na kraju drahý abo chodnyka, de bý to nycto ne čekav. Lude jich počaly pestovaty i staraty s'a o nych, zato, že s'a jim l'ublať, pachnuť šumñi, ale i zato, že l'ičat' choroty. Taka zlatobyl'ka l'ičit' raný, na jaký treba prykladaty obkladý z povarenoho z'ila. Dobrýj z ñoj i čaj na kašel'.

OKAŇ HRUŠKOVÝJ

Pid stromom s'a každy os'iň hromadyt' kopa zoschnutoho lys-t'a, jake padať zo staroj hrušký. Tam býv čarovnýj svit, v jakim žýly rozličný dribneňký zvir'atka. Žýly nelem nad zemľov, ale i pid lystom, v mochu, dakotrý i v hlyňi, v kr'akoch, abo na stromi. Bihaly, plazyly s'a, abo l'italy. Jedný býlo vydno prez deň, druhý vnoči. Pid lystom býly schovaný chrobaký, jedný čorný, druhý blyskači, vekšý, menšý, všelijaký. Dvi kopký na luc'i, to býly vlastni velyký kamiňi zakrýtý mochom a býly domovom jaščurok, što tu perebývaly. Pover'ch zemľi frýšno perechodyly i pavuký všelijakoj velykosti. Z kr'aktiv i stromiv navkolo pozeraly ptašký, kotrý nevir'ači krutyly holovov na všýtok tot pohýb pid nyma – bihaňa a plaziňa pomedži stebelka travý, take frýšne, žebý s'a holova z toho krutyla. A keď bý s'te si dumaly, že vnoči bude pokij a tycho, to bý býla chýba! Dakoly s'a zdast', že pravi tohdý je ľis išči nepokijňišýj.

V jeden pidvečur v tychosty ľisa zašustily v povitr'u krýla jakohos' ľitajučoho čuda.

– Ja jem najkrasšýj ňočnoj motýľ. Litam lem vnoči. Jak bý jem výtletiv prez deň, všýtky bý odpaly od mojoj krasoty i velykosti, – chvalyt' s'a sam pro sebe motýľ. Litať dale ponad ľisnu lučku, ponad hrušku, popid ľis zo svojima krehoňkýma krýlkamy, jaký suť or'iškovej farbý zo žovtov obrubov. Na nych sviťat' dodaleka velyký oka. Dovho ľitať, obzerat' okolic'u, rozdumuje, de bý s'a usadyty. Na holovc'i mať dvi týkadla a nyma s'a všýtkoho dotulať.

– Chto jes' tý? – sprosyla s'a mur'anca.

– Odkaľ jes' pryšov a što tu chočeš? – zastavyv s'a zastup mur'anok, jaký v šor'i chodyly po svojij znamij dražočc'i z mur'ančanoj kopký až na hrušku.

– Tebe s'me tu išči ne vidily.

– Joj, jakýj jes' velykýj, – kričaly mur'anký jedna prez druhu.

Motýľ paru raz pereletiv kolo hrušký a zastavyv s'a na hrubim konar'i. Nechapavo smotryv i sluchav, što za voprosý mu kladuť mur'anký. Začudovano obertav holovku i krýlc'ata zo straný na stranu. Mur'anke, što výtšly na hrušku, zbačily štos' užasne – motýľa nevydanoj krasoty i velykosti.

Stara hruška zašelestila, jak bý chočila štos' povisty. Mur'anký zbýstryly sluch.

– Už býlo načas'i, žebý jes s'a z'javyv. Moji sus'idove – stromý, što rostuť kolo mene, mi vse lem povidaly, že s'a dočekam raz svojoj rodyný – okaňa. Naščastá, jem s'a dočekala. Zistaň žýty tu v mojjj koruňi, budu t'a chranyty.

Motýl' s'a pot'išýv, predklonyv holovku, jak bý s'a choťiv hrušč'i pod'akovaty.

– Ďakuju ti, stara hruško, že jes ňa pryjala. Sama dobr'i znaš, že hrušký, i mý, nočný motýl'i-okaňi hruškový, žýjeme odvikiv jak jedna rodyna. Možu zaklykaty ku sobi svoju družku okaňku? Znete, – oberne s'a na všýtkých dovkola, – any ja, any moji husenic'i ne zroblať velyku škodu, popasut' lem paru hruškových lystkiv. Budeme tu vjedno žýty – motýl'i i strom.

Mur'anký, što výšly až hor'i na hrušku, s'a pomalý počaly vertaty do svoho domu z novov spravov, že je tu novýj žýtel'.

– Dajte znaty všýtkým u vašij mur'ančanij kopc'i, že tot motýl' nyjak raz ne poškodyť any mene, strom, any moji plodý, – povidat' hruška mur'ankam a holosno šelestyť dale.

– Čujeme dobr'i, spravu odneseme domiv, žebý to znala i naša kralovna, – pryobic'aly mur'anký spovnyty hruščynu žadost'.

Večur nezatrymano postupovav a všýtký zvir'atka, jaký tu žýly, s'a pobraly spaty. Okaň začav pol'itovaty po tmi kolo hrušký i výdavav nezvýchajnýj zvuk i pach. Litav skoro c'ilu nič – zato je i nočnýj motýl'.

Zanedovho s'a kolo ňoho z'javyv i druhýj motýl'. Pid jasným mis'ačkom i trepotajučima zvizdamy na belavo-čornim nebi pol'itovala odrazu para motýl'iv. Obteraly s'a krýlkamy, trepotaly nyma a t'išýly s'a novomu domu. Usadyly s'a tu a vjedno zo starov hruškov i sus'idamy mur'ankamy planovaly perečekaty zymu.

Zyma býla dovha. Všýtka muškovyna tvrdo spala zal'izena u svojich skrýšach. Nič, any cholod, any moroz jej ne zbudyv. Sňihova peryna na počudovaňa utrymovala jednaku teplotu.

Jak z jary sonečko lipše pryhr'ilo, motýl'i i všýtký chrobačký s'a pe-rebraly zo zymušňoho spaňa. A býlo tu i jedno velyke čudo. Jeden z okaňiv naklav jaječka! Zanedovho s'a z nych včely larvý. Očiňatka maly slabý, t'ilo mňahoňke. Rušaly s'a maleňkým a nižočkamy lem pomalý.

Medžitým poožeraly paru smačných lystkiv, jaký pravi vŷrosly na starij hrušč'i. Jak už larvŷ c'ilkom dorosly, zakuklyly s'a do obalu. Tam s'a stalo čudo. V kukli s'a husenic'i pereminyly i vŷšly zo svojoj kolŷskŷ, de dovho spaly. Počaly jedna za druhov vdŷchovaty do sebe povitr'a. Krŷlc'ata, jaký býly pokorčenŷ, s'a narivnovaly. Postupni distavaly formu prekrasných motŷliv z okamy na krŷlach. Motŷli syd'ily išči paru mynut na misc'i, až pokŷ krŷlka ne býly c'ilkom pevnŷ. Odrazu s'a vŷŷtkŷ pidnaly i zlet'ily z hruškŷ. Nad lukov pol'itovaly novŷ, prekrasnŷ motŷli, na jakých býla pŷšna i stara hruška. Mur'ančata, ŷto tu žŷly, otvor'aly doŷŷroka oči, bo take prekrasne d'ivadlo išči ne vid'ily. Vjedno potim okaŷi i mur'ankŷ navŷčivlovaly kvitkŷ hruškŷ a spokijni s'a žŷvyly jej solodkov ŷčavov.

***ZNATE**, že okaŷ hruŷkovŷj je najvekŷŷj motŷl' v serednij Evropi? Motŷli – okaŷi kladuť jaječka na skoru, lyst'a i konarykŷ. Husenic'i požerajuť lyst'a. Zato dospilŷj motŷl' ne pryjimať žadnu stravu.*

MUR'ANKŷ

Nedaleko od hruškŷ, pravi jak končit' luka, je začatok smerekovoho l'isyka. Tam, pid jednŷm stromom je nevelykŷj horbok. ŷtos' s'a tam ruŷat' hor'i-dolov, z boka na bik, jedno prez druhe. Každŷj, čto ale v l'is'i na pol'anc'i žŷje, znať, že je to mur'ančana kopka. V niŷ žŷjuť tis'ači, može i stotis'ači, abo milionŷ l'isnŷch mur'anok. Perenoŷajuť jaječka svojoj budučoŷj generaciji, solomkŷ i suchŷ travkŷ, z jakých postavlena kopka. Vŷŷtko mať svoje misce. Jidlo choče každy mur'anca, ale na perŷim misc'i je kralovna. Ona jedyna klade do hŷizda jaječka, z kotrŷch vŷrostuť molodŷ mur'anočkŷ. To je jej jedyna, no barz važna robota. Mur'ankŷ-robotničkŷ s'a o ŷu starajuť, kormlat' jej. Vojacy z velykŷma hrŷzadlami ochraŷujuť hŷizdo.

Vŷšly mur'ancky z mur'ančanoj kopŷ. Kruťat' s'a po okolic'i a hľadajuť jidžiŷa. Dotulyla s'a jedna mur'anca druhoj, tak daje znaty, že ŷtos' pid zub na luc'i našla.

– Pod', sestričko, za mnov, daŷto ti vkažu. Naŷla jem velyku i ŷažku solomku a sama sobi z ŷov ne poradžu, – povidať jedna starŷa i vekŷa mur'anca.

– Dobr’i, dobr’i, a c’i znaš drahu, žeby s’me nezabludly na t’ij velykij luc’i? – zviduje s’a druha mur’anka.

Mur’anký s’a dale dotulaly jedna druhoj a tak sobi výpovily všýtko, što býlo potrebne.

Výbrały s’a z domu a išly tam, de rosła stara hruška. Doroha ku hrušč’i býla dobr’i znama, no mur’anký prodovžovaly dale. Kolo hrušký s’a any ne zastavly. Ponahľaly s’a, už až bihly.

Jak tak iduť, do drahý s’a jim postavyla dovha, zelena, hruba husenic’a.

– Ideš nam z dorohý, výpr’ač s’a stadý!

– Naisňi, možete ňa obýjty, – naduto na nych posmotryla husenic’a.

– Mý s’a ťa ne bojime, – kričať mur’anký na l’inyvu husenic’u. Ona sobi tam ležala a any s’a ne hla. Mur’anký s’a zostrašýly, jak s’a koly-nekoly l’inyvo pohla i naťahla svoje tučne tělo. Býla proty nym omnoho vekša.

– Jak ňa dachto vyrušuje, to s’a hňivam, – obrnula s’a na mur’anký. Pohýb je pro ňa barz namahavýj, zato s’a barz ne rušam, stojit’ ňa to velo energii, – i perevalyla s’a husenic’a na druhýj bik.

– Mame mý dobrou obranu, žebý jes’ znala, huseňic’o, – hordyt’ s’a starša mur’anka.

– Što tým dumaš, sestričko, že mame dobrou obranu? – zvedavo s’a prosyt’ molodša mur’anka. – Tad’ ne mame v našých nižkach any týkadlach žadný zbraňi.

– V nižkach any týkadlach ňe, ale v brišku mame pečaču vodičku. Posmot’ teper’ što zroblu.

Mur’anka výšla na chýrbet zelenoj husenic’i a z konc’a br’iška výpustyla vodičku. Lem maleňko trebalo, z kapký kapočka, žebý s’a husenic’a skrutyla do klubjaty. Rada-nerada zýšla z dražký.

– Ja išči ne použýla takýj utok any obranu, bo mi nychto v doroz’i ne stojav.

– Mý ne s’me len taký obýčajný mur’anký. Zato, že sme červený, každýj ňaj znať, že z namy ne je žadna sranda. No a stavľaty s’a proty nam ne mať žadnýj význam. Boj bý s’me výhraly.

Mur’anký perešly kolo husenic’i a zanedovho s’a zastavly kolo zeleneho kr’aka.

– Musyme s’a pomocovaty. Výmordovaly s’me s’a dakus po draz’i. Zastavme s’a tu a oprobujme totý lystký z kr’aka.

Pokoštovaly, posmakovaly sobi, a starša mur’anka povidať:

– Dakoly druhýj raz s'a na nych prystavyme. Jak pryjdeme domiv, dame znaty našým družkam, že treba z kr'aka povýr'izovaty falatký lystočkiv na obžývu.

Lizly sobi mur'anký po neznamij stežc'i dale, až pryšly do c'ila. Na luc'i ležalo jakes' velyke, hrube zosochnute steblo travý.

– To je to steblo, što ho treba prynesty domiv, – povidať starša mur'anka.

– Ale tad' to ne je steblo, ale steblysko. Je prezňi na našý svalý, – chvalyt' s'a moloda mur'anka a smotryť na svoji bicepsý.

Choťily ho vz'aty i ity domiv. Krutyly s'a kolo ňoho, nehodny s'a býly dohodnuty, kady s'a výbraty. Jedna počala ťahaty steblo tu, druha tam. Peretahovaly s'a tak dost' dovhu dobu. Starša mur'anka choťila ity po znamij, výprobovanij dražc'i, a molodša po dražc'i, što jej zvaly skratka.

– Ja starša a zato znam, jaka lipša dražka domiv.

– A ja molodša a poznám korotšu dražku.

– Korotša, ale na ňij veľo jamok, ne budeme hodny solomku perenesty.

Nakonec' starša mur'anka, jaka býla sylňiša i mudr'iša, prosadyla svoje. Poťahla steblo na svij bik a už s'a ho ne pustyla. Skormučena molodša mur'anka smotryla, jak s'a jej družka stračat' iz stebлом u vÿsokij travi. Pomalý s'a zmiryla zo svojim osudom a pobrala s'a po pachovim sl'idi nazad do svoho domu. Jak tam pryšla, ležalo už steblo na mur'ančanj kopc'i.

– Nič to, ja dorostu a potim prynesu do domu išči vekše steblo travý.

***ZNATE**, že jak mur'anka na svojij prohulc'i najde jidžiňa, po draz'i nazad do mur'ančanoj kopý ochablat' za sobov pachovyj sl'id, jakyj ne vydno? Ostatňi mur'anký sl'idujut' totu stopu a jidžiňa lehko najduť. Jaku obranu proty nepryjatelovy majuť mur'anký?*

VITROLAM

Stara hruška mala barz veľo rokiv, lem nychto ne znav ťivko. Mala syvastu skoru, hustu korunu, v jakij býlo popereplítane konar'ivľa. Jedňý konar'i býly hrubý, inšý tonšý, a dakotrý c'ilkom tononký, jak prutyký. Pererastaly jeden prez druhýj tak, že mistamy už prez nych ne býlo vydno any nebo.

Jednoho večera z jary s'a rozduv slynŕj vitor. Duv c'ilu nič, až konar'i praskaly. Rano jich býlo pid hruškov napadano veľo. A što býlo hirše, na jednim boc'i s'a z hruškŕ odšćipyv dost' hrubŕj konar'. Vitor ho odduv nedaleko hruškŕ. Šćast'a, že všťtkŕ zvir'atka iši spaly, a pid hruškov tohdŕ ne býlo nykoho. Sernŕ, što oddŕchovaly v nedalekij hušćavi, vnoči začuly, že štos' buchlo nedaleko od nych. Až rano spozorovaly, što s'a stalo.

Hruška sobi lem zbŕchla i povidať:

– Dumam sobi, že mi išći vŕrostuť novŕj konar'i. Vera, ne mav mi jich chto poobr'izovaty, tak s'a o to postarav vitor. Vir'u, že mi polehšat' a nebude ňa tak micno ŕažŕty v oseny ovocyna.

***ZNATE**, že hrušć'i, žeby mala velykŕ hruškŕ, treba z času na čas poobr'izovaty konar'i? Inakše na nych vŕroste veľo dribnŕch hrušćat. Tak podobŕi s'a treba staraty i o jabľoŕi, abo o slyvkŕ. V oseny abo skoro z jary, jak išći stromy splat', s'a pylkov poobr'izujuť dakotrŕ konarykŕ, žeby ne býly na stromach husto. Takŕ stromŕ v oseny prynesuť bohату urodu. Jaku ovocynu najvece ľubyste jisty? Ne zabud'te jej pered jidžičom omŕty vodov. I rukŕ sobi umŕjte samŕ od sebe. Ne musyť vas mama vse lem napomynaty.*

Čom treba umŕvaty jak ovocynu, tak aj rukŕ pered jidžičom?

CIFRUŠA

Pryroda sobi znať poradyty i z popadanŕma konar'amy. Tot hrubŕj konar' s'a stav mistom str'ić ptaškiv, motŕľiv i mur'anok. S'idaly sobi na ŕoho, oddŕchovaly, lozly hor'i-dolov. Jar' naberala na syl'i a dŕi býly što deŕ dovšŕ i teplišŕ. Odrazu stara hruška zbaćila, jak s'a po ľisnij dražć'i ku ŕij dachto blyžyť. Dvi postavŕ velykŕ, a dvi malŕ. Hruška znala, že suť to ľude, jakŕ z času na čas perechodžajuť nedaleko ŕoj. Išly, holosno bis'idivći i smijući s'a. Zastavly s'a nedaleko na poľanc'i kolo hruboho odšćajznutoho konar'a.

Jeden malŕj dŕtvak zvyknuv a počav krićaty:

– Aha, ŕivko veľo tu elektryćok. Krŕlc'ata majuť jak lopatŕ, a farbu jak bobrunka, ćerveno-ćornu.

– Ňe, Ňe, našŷ chlopc'i i d'ivčata u školc'i povidaly, že suť to saňitkŷ, bo frŷšno l'izuť, – ozvalo s'a druge d'itvača. Ale mŷ jich nazvaly muzykantŷ, cha-cha-cha.

Malu chvílku na nych smotryly a po čas'i s'a pobraly dale po draz'i ku l'isu.

Stara hruška za nyma išči dovho smotryla i čudovala s'a:

– Jakŷ elektryčkŷ, lopatŷ, saňitkŷ a muzykantŷ suť kolo mohu polamanoho konar'a?

Na obid, jak sonečko povŷhr'ivalo l'ipše zemľu i povitr'a, zbačila na konar'i dribnŷ chrobakŷ červeno-čornoj farbŷ. Lozylly hor'i-dolov, dakotrŷ ležaly na sonečku i vyhr'ivaly s'a.

– Što s'te vŷ za jednŷ a de s'te s'a tu vz'aly? – zaševalila hruška i z interesnŷm pohľadom smotryla na novu koloniju žŷtel'iv l'isnoj poľankŷ.

– De stare sporochnavite konar'ivľa abo stromŷ, tam s'me mŷ – cifrušŷ. Mŷ s'me peršŷ, što vŷchodyme po zymi naver'ch zemľi.

– Što tu budete robyty, čím s'a budete žŷvyty? – zvedavo s'a prosyt hruška. Už poprychodyly na l'isnu poľanku mur'ankŷ, okaňi hruškovŷ, ale cifrušŷ tu išči ne býly.

– Mŷ s'me lem tam, de je popadane konar'ivľa i stromŷ. Malŷ d'ityščata, što tu pered nedavnom býly, s'a z nas smijaly, že s'me elektryčkŷ abo saňitkŷ, ale mŷ s'me upr'atovači pryrodŷ. Pr'ačeme vs'ahdŷ tam, de treba. A že budeme holodnŷ? Nebij s'a, l'ubyme jisty nas'iňa, odumertŷ kor'inčikŷ. Posmakovaly bŷ s'me sobi i na ščavi z lypŷ, no tu poblyzku žadnoj Ňit. Zrobyme tu por'adok, a pideme dale. Budeme hl'adaty lypu, bo nam barz smakuje ščava z Ňoj.

Hruška s'a ne bojala, že s'a tu kolonija cifrušok ne zmistryť. Podumala sobi lem, že c'ilŷj žŷvot spoznaje štos' nove. Teper' išči novŷch, paradnŷch chrobačikiv, što zabludyly peršŷj raz na l'isnu poľanku.

– Bud'te z namy tu tak dovho, jak budete choťity. Ja, hruška, budu na vas zver'chu smotryty a ochraňovaty vas od všŷtkŷch nepryjatel'iv.

– Ňakujeme ti za ochotu i ochranu. Dumame sobi, že mŷ s'me od pryrodŷ dobr'i pered ptaškamy chranenŷ našŷma krŷlc'atamy. Suť tverdŷ, a zato barz smačnŷ pro nykoho ne s'me.

Tak zistaly peregŷvaty pid starŷm konar'om cifrušŷ. Zanedovho jich prybŷlo, bo s'a narodyla nova generacija maleňkŷch cifrušok. Rozl'iza-

ly s'a c'ile lito po okolic'i a svojima krasnýma farbamy poťišaly hrušku, motýliv okaňiv i mur'anký, jaký vylizaly do koruný staroj hrušký. Zver'chu s'a kochaly krasotov kraju, de žýly.

ZNATE, že cifrovaty s'a - značit' paradyty s'a? Dívčata, radý s'a cifrujete pered zerkalom? Cifrušý zerkalo ne majuť, no zato majuť paradný červeno-čorný krýlc'ata. Výtavujut' jich vse lem na sonce, žebý jich každýj vid'iv.

ROHAČ

Lisna polanka žýla svojim zvýčajným žývotom. Všýtka muškovyna s'a rušala hlavni pid hruškov. Večur zo zachodžajučim sonečkom s'a jedný odkladaly na spaňa a dalšý vylizaly zo svojich skrýš. Večur s'a išči ne pereminyv na nič, jak štos' pryletilo na polanku. Začalo kružýty kolo hrušký. Lyst'a na hrušč'i s'a začudovano obertalo za neznamým tvorom.

– Chto to teper' navečur pryšov na našu polanku? – počudovala s'a hruška.

Pol'itav sobi nočnýj navščivnyk, pol'itav, a jak zunovav, prys'iv na jednim z konar'iv. Tohdý hruška zbačila, že po dovhim čas'i tu pryšov chrobak - rohač.

– Vytaj, vytaj, rohaču, davno jes' tu ne býv. De jes' litav doteper'? – prosyt' s'a hruška staroho znamoho rohača.

– Nedaleko od tebe pryšov do l'isa vitrolam. Býv takýj micnýj, že v jednu nič poval'av mnoho stromiv. Padaly jeden za druhým. Po tij udalosty s'me s'a tam zastavyly mý, rohači, žebý s'me sporajily dakus totu škodu. Maly s'me na dovhýj čas de žýty i čim s'a žývyty. Výchovaly s'me tam i svoje potomstvo. Try roký s'me čekaly lem žebý našý kuklý dorosly. Slava, že s'me s'a dočekaly našoj molodoj generaciji. Velo s'me pomohly tomu l'isu.

– Radost' tá sluchaty, že vý, šýkovný rohači, s'a tak starate o l'is. Každýj, chto mať cholem šisť nižok, bý s'a mav pryčinyty a pomoči l'isu, – chvalyt' rohača hruška.

– Znaš, tažký boji s'me vely i medži sobov. Mý, rohači, s'me neustupný chrobacy. Taký s'me jak jeleňi. Totý našý parohý nam služat' lem na

vičnŷj boj medzi namy a to vŷŷtko pro samičku. Skoro jem ne perežŷv jednu bytву, keď pryletŷv druhŷj rohač blyzko do mojoj skrŷŷŷ.

Rohač s'a poŷkrepťav z jednov labkov i prodovžuje:

- Dumaŷ, hruŷko, že tu v nedalekim lis'i bude dajaka robota, žebŷ s'me s'a tu maly strymaty dovŷe?

- Hej, naisto bŷ s'te tu maly pobŷty dajakŷj čas. V jary i u nas duv por'adnŷj vitor a u nedalekim lis'i narobv ŷkodu. Posmot', i mij konar' s'a zlamav od toho vitryska.

Rohač poletŷv do blyzkoho lisa a zanedovho z nym pryŷla i jeho družka. Po čas'i bŷlo vydno, že z rohačom i jeho rodynov pol'itujut' po okolici' i dalŷŷ rohači. Pryŷly pomoči poratovaty pryrodu od chorot, ŷto zo sobov prynoŷajut' popadanŷ stromŷ.

***ZNATE**, že rohača, abo inŷu muŷkovynu možeme najty v lis'i na lystŷu, na kvitkach, na travi, pid kamiňom, abo v hlyňi? Velo z nych znat' l'itaty, bo na hruďoch majut' micnŷ svalŷ, jakŷ jim davajut' sylu na machaňa krŷlkamy.*

SVITYVKŷ SVJATOJAŇSKŷ

Pryŷlo lito a z nym teplŷ dňi i teplŷ noči. Vŷel'ijaka chrobač i mur'ankŷ pracovaly neunavno na lis'niŷ pol'anc'i i v nedalekim lis'i. V jeden večur s'a zjavly v travi svitelka. Svityly od neskoroho večera, a zhasly aŷ po pivnoči. Stara hruŷka uŷ znala, ŷto s'a d'ije.

- Vytajte, mamockŷ-svityvkŷ. Ťiŷu s'a, bo z vaŷŷm prychodom s'a začinať lito. Moja luka i lis na vas uŷ čekajut', bo dobr'i znajut', že tu pobudete od juna do septembra, žebŷ s'te osvityly i prykraŷlyly naŷ kraj.

Svityvŷ muŷkŷ počaly l'itaty nyzko ponad zemľu a sylno svityty. Pry litaňu jich chranyly tak jich samčiky, jak i hruŷka zo svojov veličeznov korunov.

- A to uŷ bŷlo svjatoho Jana, že s'te pryletŷily? – prosyt' s'a rohač svityvk.

- Zaraň bude 24. juna a mŷ pryhotovlenŷ zasvityty uŷ deň peredtŷm, naŷŷm ŷovtozelenŷm svitelkom.

- Ľubyt' s'a ti moje svitelko? – nesmilo s'a prosyt' moloda muŷka rohača.

– Mý, rohači, take svitelko ne dokažeme vŕobyty.

– Z našoj poľankŕ s'a staje sviťače místo, jak vŕ tu pryletyte. Vnoči poblyskujete, zapynate i vŕpynate svitlo. Jak zhasnete, to ŕetryte energiju? – prosyt' s'a hruška.

– Jak chočeme klasty jaječka na vŕsokŕch stebloch travŕ, tohdŕ spotrebujeme veľo energii, bo sydyme a svityme. Jak vŕletyeme, znovu svityme.

– Každŕ s'a z vas raduje. Jak svityte, to značit', že bude dovsu dobu krasnŕj ľitnŕj čas, – spokijni smotryt' hruška na sviťači, ľitajuči muškŕ.

– V tim čas'i moŕut' moji kvitockŕ docvyty. Počinajut' s'a z nych vŕtvor'aty hruščata, moji d'itata.

– Hej, hej, muškŕ, vŕ ne s'te tu jedynŕ, ŕto svityte, – ozvala s'a dodŕivka, jaka s'a pravi vŕpchala zo zemľi. Začuľa jich bis'idu. Pid hruškov vse býľa vohka zemľa, choc' na poľanc'i býlo sucho.

– ŕto tu robyŕ, dodŕivko? – prosyt' s'a hruška.

– Ne padalo moŕe i dva tŕŕdňi, a tŕ i tak vŕľizla zo zemľi?

– Ja perel'izla uŕ pomalŕ piv svita i diznala jem s'a, že sviťat' i moji dakotŕŕ sestričkŕ-dodŕivkŕ, meduzŕ, ale i hrybŕ i bakteriji, – robyt' s'a mudrov dodŕivka.

– Pomalŕ, pomalŕ z tŕm chval'iňom... Tŕ a perejty piv svita? Ne povidaj! De jes' take daŕto vid'ila abo čuľa, – otvoryla svoji velykŕ oči svityvka.

– Hej, vŕ, ona mať pravdu, – otvoryla rot rŕbka, ŕto pravi vŕskočila z vodŕ nedalekoho potička. Skoro s'a ale ponoryla do vodŕ. Znovu vŕskočila a dodala:

– Naša rŕbjača rodyna, ŕto ŕŕje v mor'u, svityt' vŕŕtkŕma farbamy, ŕebŕ s'te znaly, – styhla iŕči rŕbka vŕpovisty a potim takoj dolov holov vpala do vodŕ.

Dodŕivka znala, že je to pravda o tŕch svityvkach. Zalizla do hlynŕ, bo s'a bojala ostroho jasu pravi vŕchodŕzajučoho sonc'a. Robotŕ tam mala veľo, ne mohla s'a na ver'chzemľi dovho strymaty. Trebalo por'adňi provitraty kor'iňa rostlynok.

– Totŕ, ŕto ŕŕjut' hor'i ver'ch zemľi, dumajut', že stromŕ rostuť lem od travŕ dohorŕ. Kebŕ vid'ily, jake majut' kor'iňa, perevertaly bý očami, – zaver'ila s'a dodŕivka do zemľi a počala s'a tam krutyty na vŕŕtkŕ bokŕ.

– Naŕto jes' býľa hor'i, keď tam taka suchota! Sonce ŕa mohlo speči jak ŕumarku. ŕaŕko teper' obroblaty draŕkŕ pid zemľov, ne to iŕči pid

pover'chom zeml'i, – čuduje s'a druha dodživka.

– Musyme jich porobyty veľo, bo jak pryjde dodž, musyt' s'a distaty až do najhlubše vŷrosnutoho kor'iňa.

Skrutyly s'a obydv'i, kaŷda inšov dražkov, a už jich ne býlo.

Svjatojaňska nič perechodžala do skoroho rana. Svjatojaňskŷ svityvŷ muškŷ zhasly, bo za verškamy stromiv nedalekoho ľisa s'a z'javyly peršŷ luči sonečka. Rohač ne ľitav, prys'iv sobi pid kr'ačok v nedalekim ľis'i a potim zľizav dolov, ŷebŷ najty dašto pid svoj'i hrŷzadla. Cifrušŷ vŷľizly až jak s'a sonečko operlo na vpadženŷj konar' i začaly s'a vŷhr'ivaty. Vŷľihovaly tam c'ilŷj deň, hev-tam dašto perehrŷzly. Lem jedna kompanija neunavni perechodžala po svojij znamij dražoč'i od mur'ančanoj kopŷ až na luku. Tam s'a vŷŷtkŷ mur'ankŷ porozľizaly. Kaŷda ŷtos' hľadala. Jak našla toto, ŷto choťila, chopyla to i c'ilov sylov ŷahala domiv. Ne býlo času na zbŷtočnŷ bis'idŷ, bo robotŷ býlo veľo kaŷdŷj deň, od rana do večera.

Stara hruška krutyla ŷŷyrokov korunov a zvŷsoka pozorovala svojich najblyžšŷch sus'idiv. Zнала, ŷe junovŷj čas pro ŷu veľo značiť. Musyt' s'a skoncentrovaty na to, ŷebŷ pukŷ dozr'ily. Ľude, ŷto tu prychoďžaly na prohul'kŷ, dakoly totŷ pukŷ zberaly do košaryka. Povidaly, ŷe pukŷ suť dobrŷ na ŷalatŷ, čajikŷ, abo aj malynovkŷ. Prozradyly starij hrušč'i i recept na solodke prekvapľiňa. Pozaperane hruškove kvit'a treba pokropyty cukr'ovov vodov, a na pekaču na slabeňkim ohňu, abo v ruľi prypeči.

– ŷkoda otorhaty moji kvitoc'kŷ. Ale jak rozdumuju nad tŷm, i tak bý jem ne hodna býla utrymaty hruščata zo vŷŷtkŷch mojich kvitiv na konar'och. Ňaj sobi pryhotovľat' ľudkove totu hruŷkovu dobrotu. Bude chosen z pukiv nelem pro zvirynu, ale i pro čolovika.

***ZNATE**, ŷe z velykoho kor'iňa vŷrastat' po bokoch menše kor'iňa, jake s'a perepl'itat' pid zemľov? Z ŷoho vŷrastajuť iŷči menšŷ, tonšŷ kor'inčikŷ. Kaŷdŷj rik vŷrostuť takŷ malŷ kor'inkŷ, ŷe suť tonoňkŷ jak voloskŷ. Totŷ pjut' vodu zo zemľi a prez nych putuje voda do c'iloho stromu. Tak ho osvŷižujuť, choc' na ver'chu zemľi suchota.*

PERHAČ

Nad mur'ančanov kopov je starýj smerek. Naris do velykoj výškŷ. Mur'ankam s'a pid nym žŷlo dobr'i. Chranyv jich od nahloho dodžu, sylnoho vitru i od litňoj soňačnoj spekŷ. Smerek sobi oblubyly nelem mur'ankŷ. U vŷsokij koruňi s'a to hemžŷlo všelijakov muškovynov.

Vŷsoko u duplavim, hrubim konar'ivlu býla jedna d'ira, jaku choc'chto lem tak ne uvid'iv. Čerez l'ito tu žŷlo paru nezvŷčajnŷch tvoriv. Býla to nevelyka rodyna litajučich mŷšej. Na svoju skrŷšu chosnovaly pravi d'iru, de za skorov smereka maly l'itňu, l'isnu chŷžku. Ne bývalo zvŷkom, žebŷ litajuči mŷšŷ bývaly v l'is'i. Teper už jich velo žŷje modernŷi – v mist'i. Z času na čas litajuči mŷšŷ pryšly posmotryty i staru hrušku, jak s'a mať. Pryletily i v jeden l'itňij pidvečur.

– Tŷ, perhaču, tŷ jes ne zabŷv, že žŷty s'a dast' i v l'is'i, ne lem v mist'i?
– poradovala s'a hruška.

– Hruško stara, ja žŷju už može i 15 rokiv, ale ne zabŷv jem, že v l'is'i i v tvojj blyzkosty je velo muškovynŷ. Zato tu často prylitame. Tota muškovyna, što je užŷtočna a potrebna pro pryrodu, totu ochabl'u. No totu, što ti škodyť, choplu taj zjim i ja, i moja rodyna. Ne je nas tu velo, ale pobudeme tu prez l'ito. U mist'i ne je pro nas v l'iti až tak velo obžŷvŷ. Vs'ahdy čuty lem samŷ spreji, biolitŷ, vŷfukŷ z motoriv. Toho v l'is'i ne je.

– Dumam sobi, že hňizdo vam ne treba. Tota stara d'ira v smereku vam dobri poslužŷť na litňe bývaňa, – rozdumuje hruška, a perhač prytakuje.

– Choču tu vŷchovaty svoje male, što s'a zanedovho narodyť. Znaš, mam lem jedno za rik, tak ho mušu dobr'i dozeraty. Vŷplekam ho za jeden a piv mis'ac'a, a potim už bude samostatne.

– Zнала jes', hruško, že s'me zakonom chranenŷ? Povidaly to našŷ predkove, što žŷly v mist'i u panelovŷch domoch.

– De suť v paneloch otvorŷ na vitr'aňa, tam s'a perfektňi žŷje. Raz, jak jeden čolovik otvoryv oblak, to mij znamŷj, što žŷv pid oblakovov parapetov, začuv luďsku bis'idu:

– Ne napološ ho! Sam odletyť, jak bude choťity. Tad' vin je zakonom chranenŷj. Išči bý s'me zaplaly pokutu.

– Tŷ znaš, što je to zakon, abo pokuta?

– Ja ne znam, ale luďe bý to maly znaty, – perhač s'a usmichnuv.

– Mý s' me vlastni šťastný tvorý, ne može nam nychto z ludej any zvir'at ublyžyty. Mame malo nepryjatel'iv, bo l'itame večur i vnoči. Ale hlavni sový, to na nych treba davaty najvešyý pozor, – pokrutyla holokov l'itajuča mýška. Pol'itovala sobi kolo hrušký, potim pryklykala i dalšyých členiv rodyný, kotrých poučila:

– Na jastr'aba i velykých ptachiv treba davaty velykýj pozor.

Perhači maly dostatok obžyvvý a posmakovaly sobi na večerných muškovynových delikatesach. Večur s'a tu zl'italy všelijaký tvorý.

– Mňam, mňam, ja dnes' rachovav, a zjiv jem šiststo komariv za hodynu, – chvalyv s'a malýj, molodýj perhač.

– Fajni jes' s'a najiv! To je porcija taka, što odpovidat' dvadc'atom picam, povily bý ti lude z panelaku. Što všytko s'a ne diznaš, keď žýješ v mist'i vjedno z l'udmy. Ne budeš any tučnyj z takoj stravý. Lem tak dale, – pochvalyv molodoho starýj perhač.

– Každýj sobi dumat', že žýjeme z krovly l'udej abo zvir'at. Ne je to ale pravda, smakuje nam lem muškovyna. Ne mož si any predstavyty, što bý tu býlo bez nas.

– Vdyt' s'a mi, že s'a tomu hvaryt' kalamita, – ozvav s'a dalšýj perhač, što syd'iv des' zzadu, ale všytko sluchav.

– Všytký s'a lem skaržať na komarý. Jak popadat' dodž, l'itat' jich tu chmara, – hruška šelestyť lystom, až perevertat' konar'i. Komarý sa jiv barz protyvlat'.

– Ja ne mam zo svojov rodynov žadnýj problem z komaramy. Lem naj pryjduť, na jedno pol'itaňa zjim i try tis'ačký komariv a i tak ne pryberu, – konštatuje perhač.

Jak s'a perhači najily, pochapaly s'a pazurykamy konarykiv a zavisily s'a dolov holovov. Dovho-predovho býly zavišený, any s'a ne hly. Potim, jak skoro s'a zvečera objavly, tak odrazu pry východi sonc'a s'a stratyly v l'is'i. Schovaly s'a do ščerbyný staroho smereka.

Tak sobi nažyvaly vjedno zo starov hruškov i všytkýma žýtel'amy l'isnoj polanký.

Hruška veľo znala, bo veľo výsluchala za totý roký.

– Stoju daleko od l'udských obýst'. Dakoly ne rozuml'u, jak ja, hruška, tu mohla výtrosť. Smotr'u na druhu stranu, na druhýj bereh prostiv mene i vidžu, že tam výtroslo mnoho polových čerešeň. Vydno jich z jary jak rozkvitajuť. Ale hrušký tam ne vydno kvitnuty. Zato na mojim boc'i

ňit čerešeň, lem ja, jedna stara hruška. Ne mala bý jem zabýty i na staru jabliň, što roste tu nedaleko, za potičkóm.

Večur perhači vylitaly, kormyly s'a a ne zabývaly prytym i na osobnu higienu.

– Mý s'me čistotný jak mačky. Išči ščast'a, že tu mačok ňit, – t'išyt' s'a molodýj perhač.

– Děty, povýterajte sobi vzajemno kožušký, žeby ste ne pochvor'ily, – nakazuje starýj perhač molodij generaciji.

Obertaly s'a jedno ku druhomu i počaly s'a ošopovaty. Ne zabýly any na palci i pazuryký. Medži nyma blanký na litaňa, ne možut' na nych taksamo zabýty. To ne suť ale žadný krýla. Roztahnutý palc'i z blankamy jim davajuť možnosť l'itaty.

– Starajte sa i o ucha i oči, – napomynat' mama perhačic'a.

Perhači ne suť sl'ipý, dokonalo vidat', a čujuť išči l'ipše. Ňigda bý s'a ne zablukaly, any ne zamotaly do ľudského volos'a.

– To je lem taka ľudska vúdumka, že vletyme do volos'a, – ponatahovav sobi krýlka molodýj perhačik a chavknuv, jak bý s'a mu choťilo drymaty.

– Cha-cha, uška mame jak lopuchý, a nastavyme jich tak, žeby s'me do ničoho ne narazyly.

– Nychto ne mať taku echolokaciju, lem mý i aeroportý. Mý, žeby s'a diznaty, de pravi nam dašto stojit' v draz'i jak letyme, a lokator, žeby znaty, de letyť letadlo, – prydav s'a do debatý tato perhač.

Tak l'itajuči mýšký vely každýj večur interesnu debatu z hruškov. Lito býlo dovhe, teple, hev-tam popadav blahýj dodžik. Nychto bý sobi ne podumav, što za žývot može pulzovaty na takim malim falatku l'isnoj polanký.

Perhači z času na čas zaletily i do nedalekoho sela, što býlo v dolyňi pid l'isnov polankov. Dobr'i znaly, že na poval'i staroj cer'kvy žýje rodyna perhačiv zvana večurnic'i malý, jaký po večeroch l'itajuť po sel'i kolo ľudských obýst'.

– Jak s'a mate, rodyno naša, čekate na žnyva? – prosyt' sa perhač z l'isnoj polanký perhačiv zo sela.

– Pozývame vas na hostynu už teper', ne treba čekaty na žnyva. Výšly s'me do pola a vid'ily s'me, že zerno i c'ila uroda nas, perhačiv, potrebuje.

– Mý s' me žnyvar'ský zachranar'i, všýtku muškovynu z pola vŷženeme. Ľude nam išči za to poďakujut', – tŷšyt' s'a starŷj perhač z lisnoj pol'ankŷ.

– Nedavno s' me vŷsluchaly v jednij ľudskij chŷži, že des'atoho septembra sobi ľude pryplom'anut' svjato perhačiv. Čolovik z čisla chŷžŷ štjry povidav, že toto svjato budut' slavyty kažďj rik, žeby s'a ne zabŷlo na to, že perhačiv treba chranyty.

– Naisno to bŷv dajakŷj ochranar' pryrodŷ.

– Už jem teper' dočista vŷčerpanŷj z toho ľitaňa, tŷvko toj ptašŷnŷ ľitat' kolo staroj hruškŷ. C'ilkom s'a tŷšu na zymu. Fajni s'a zakruču do svojich krŷl. Obstanut' mi kolo c'ilocho tŷla. Vŷhr'iju s'a sam, ne potrebuju k tomu nykoho i nič. Lem tak, sam zo sobov. Jak s'a zavišu dolov holovov zakručenŷj do svojich krŷl, ne zamerznu any v najvešŷch morozach, bo teplo bereme jeden od druhoho.

– Mŷ všŷtkŷ s'a na zymu pozakručame a povŷšame dolov holovov. Najľipše tu, na turni cer'kvy. Možete pryjty i vŷ z lisnoj pol'ankŷ. Je tu veľo misc'a pro všŷtkŷch.

Poďakovav s'a starŷj perhač večurnic'am zo sela a odletiv do svojoho ľitňoho bŷvaňa. Robotŷ bŷlo veľo, bo zakaždŷm, jak popadav dodŷ, vŷrojila sa chmara komariv, ŷto znepryjemňovala ŷŷvot ľisnŷm zvir'atkam.

Stara hruška spokijno smotryla na ŷŷtel'iv ľisnoj pol'ankŷ i tychoňko ŷelestila, jak zaduv teplŷj ľitňij vitryk.

ZNATE, že perhači ŷŷjut' u každim mist'i abo u valal'i? Schovajut' s'a pid balkonŷ, reklamnŷ tabľŷ, pid parapetŷ oblakiv. Večur často ľitajut' kolo lamp, ŷto stojat' kolo chodnykiv abo kolo drahŷ. Muškovynu zberajut' lem keď je chvíľa. V zymi nič ne chopľat', proto mus'at' spaty.

LUČNŷJ KONYK

– ŷto to za cverlykaňa? – obertaly holovkŷ mur'ankŷ za zvukom, ŷto prychodyv od nedalekoj pastvynŷ.

Ne bŷlo vydno nykoho. Trava na ľisňij pol'anc'i s'a perehŷnala z boka na bik od ľitňoho vitryku. Sonečko bŷlo teple a zohr'ivalo lučami ŷŷtel'iv pol'ankŷ. C'ile ľito tu bzučali muchŷ, osŷ abo čmil'i.

– Teper je to jakes' inakše. Što to može býty?

Pidnymaly mur'anký holovký dohorý a rozzeraly s'a velykýma očyskamy dookola. Trava býla výsočezna. Nychto jej ne pokosyv, any ne výtalabav. Ne býla tu žadna dražka. Lem mur'ančana. Šor mur'anok s'a zastavyv, jak jedna z nych zbačila na veršku stebła zelene labate stvor'íña.

– Aha na ňoho! Ja dumala, že najvejšý labký mame mý, mur'anký. Ale to ne je pravda, bo tu vidžu labký vekšý od mojich.

Paru mur'anok s'a zo zvedavosty pustylo lizty dohorý. Čim výšše lizly, tým býlo cverlykaña sylňíše.

– Tot zvuk ide zhorý od toho labatoho tvora.

Zastavyly s'a mur'anký v polovyňi drahý.

– Ne znam, ci bý s'me hor'i maly výjty všýtký.

– Ňaj výjde jedna, popozerať, a výr'íšýt' zahadu neznamoho.

Poslaly lizty na ver'ch najstaršu i najsmiljšu mur'anku. Lizla sobi hor'i pomalý, davala velykýj pozor. Pryšla skoro na ver'ch stebła i smotryť. Po čas'i s'a spamjatala. Nahla s'a i daje znaty dolov:

– Ťilo zelene jak trava, dovhe, na ňim krýlka. Vidžu na nych žýlký a peresvitať prez nych belave nebo.

– Hej, de s'te, mur'anký? Už ste vid'ily na nohach hrebiňi? Ja ne vid'ila. Ne mať to sersty, any volos'a.

– Any mý s'me ne vid'ily, – ozývajuť sa zdolý mur'anký.

– Našto mu totý hrebiňi? Popros' s'a ho!

Výšla mur'anka na samýj ver'ch stebła a popozerala s'a prosto do oč neznamoho tvora. Nesmilo zastala a smotryť na ňoho.

– Tý jes muzykant? Veselu muzyku hraš a nič v nižkach ne trymleš.

– Čom tak výval'uješ oči, mur'anko? Ne vid'ila jes' išči lučnoho konyka? Ja vas, mur'anký, poznam.

– Ja žýju na l'isňij polanci, ale tebe jem tu išči ne vid'ila. De jes' s'a tu nabrav?

– Mynule l'ito tu, nedaleko polanký, býlo pos'jate zerno a aj rik peredtým. Až toho roku tu zistala pastvyna z polovýma kvitkamy. Zato s'me s'a tu perestáhovaly z našov rodynov konykiv.

Výsluchala mur'anka konyka a povidať:

– Ja teper' zýjdu dolov a povim všýtkým, že s'te tu pryšly výhravaty. Bude tu veselo c'ilij deň. Od rana do večera.

Mur'anka zýšla dolov a c'ilij koloniji mur'anok o všýtkim rozpovila.

– Všýtký mus'at' znaty, že tu, na nedaleku pastvynu pryšla rodyna konykiv.

Sprava sa roznesla po c'ilij pol'anc'i až po kraj l'isa. Začula jej cifruša, što s'a výhr'ivala na sonc'i. Spokijni sobi ležala, a mur'anc'i, što kolo ňoj perechodžala, povidať: – Znajuť konyký šumňi hraty, ňaj pro nas tu, na l'isňij pol'anc'i, prypravlat' dajakýj koncert. Treba s'a nam kulturňi výžýty. Koly, jak ne teper' v l'it'i pid belavým nebom.

– Dobrýj napad, – mur'anka pišla od cifrušý taj zamiryła sobi do mur'ančanoho kralóvstva.

– Kralóvno, ne mohly bý s'me sobi zavtra zrobyty vol'no a výjty lem tak na svižýj ľuft? Ne musyme furt lem robyty. Zrobme sobi svjato. Ja bý s'a dohodla z lučnýma konykami, ňaj pryjduť c'ila rodyna pid staru hrušku. Znajuť krasňi hraty, ta ňaj nam zahrajuť dašto zo svoho repertoaru.

– Ne planýj napad maš. Všýtký, što l'itajuť prez deň, s'a buduť t'išýty – okaňi, cifrušý, rohači, može pryletat' i osý abo čmili.

Mur'anka z radostov odchodyła od kralóvný a pol'izla hľadaty konykiv. Ne býlo to ťažko, bo išla za muzykov, što s'a šýryła po l'isnij pol'anc'i.

Všýtko sa dohodlo a na druhýj deň pid starov hruškov od rana výhravala c'ila velyka famyl'ija konykiv. Pryšly i rohači s cifrušamy, povýlizaly na hrušku, pos'idaly na konar'iv'la. Motýl'i okaňi syd'ily na ver'chňich konar'och, bo prez deň ne l'italy, lem vnoči. Poroztvor'aly krýla, na jakých jim svityly tmavý oka. Mur'anký zaplavyly c'ilu pol'anku. Pootvor'aly oči došýroka, bo taký daleký a výsoký skoký išči ne vid'ily. Koncert s'a začav. Konyký poobertaly svoji žýlkovytý krýlka ku hrebeňim na zadňich labkach. Rušajuči nižký sa dotul'aly krýlc'at i br'iška, a tak výdavaly nezvýčajnu muzyku.

Všýtka muškovyna na pol'anc'i muzyku sluchala c'ilýj-c'ileňkýj deň, až do samoho večera. Sonečko pomalý zachodylo za nedalekýj bereh, de býla pastvyna. Tohdý s'a na pol'anc'i vkazaly i perhači. Výletily zo skrýšý, što býla v starim smereku. Z prychodžajučim večerom s'a zapalyly i svitelka svityvok svjatojaňských. Vjedno z konykami výtvyryly čarovnu atmosferu. Ale zachodžajuče sonce pomalý zahnilo do svojich skrýš tých, što c'ilýj deň sluchaly muzyku konykiv. Výstala muškovyna sluchaty, výstaly i konyký výhravaty. Odrazu všýtko na luc'i vtychlo. Na-

stav večur. V povitr'u pol'itovaly lem perhači, bo čakaly, že jim pid zubkŷ pryletat' dajakŷ komarŷ. V l'iti bývat' nič korotka. Treba s'a pošŷkovaty...

Na druhŷj deň sonečko skoro výšlo spoza berežka i pobudylo spačiv. Konykŷ pryskakaly na poľanku, cifrušŷ už hľadaly dobre misce na oddŷch, de zasvitylo ranne sonce. Rohači hľadaly sporochnavite derevo, žeby ho rozmololy na poroch svojima hrŷzadlami. Konykŷ pereskakovaly zo stebľa na steblo. Hev-tam obžerly jeden, potim druhŷj lystok. Peredňima labkamy s'a prytrymovaly stebel. Koštovaly, što luka nukala. Barz s'a jim tam ľubylo. Do zemľi naklaly jaječka, žeby za paru týždňiv pryšla na svit nova, moloda generacija konykiv.

ZNATE, že malŷ konykŷ jak rostut', ta čakajut', pokŷ jim skora ne stverdene? Krŷľka majut' malŷ, zato odrazu skakaty ne možut'. Počekajut' paru týždňiv do dospilosty, a potim už majut' krŷľa dokonalŷ.

KOMU SMAKUJUŤ JABKA

Hruška mala sus'idu – košatu jabľiň, jaka býla už na peršŷj pohľad stara. Od sebe jich d'ilyv nedalekŷj potičok. Naisto býla davno posadžena. V koruňi každŷj rik vis'ily na konar'och solodkŷ i smačnŷ jabka - janivkŷ. Najsolodšŷ býly tohdŷ, jak prychoďžalo svjato Jana – v l'iti.

– Dakotrŷj rik jem any ne hodna utrymaty všŷtkŷ jabka na konar'och. Čekam lem, űaj čimskor'iše dozr'ijut' a popadajut' na zemľu, – skaržyt' s'a stara jabľiň ostatňim stromam.

– Lem počekaj dajakŷj čas, – ozvala sa hruška. Ne je to nič važne, že jabľoňi obsŷpanŷ. Je to dobre znamiňa, že rik na ovocynu s'a vŷdaryt'. Moji hruščata dozr'ivajut' neskoro v oseny, dakoly začatkom zymŷ s'a išči trymlut' na konarykoch jak kl'išči. űe i űe popadaty dolov.

– Na nas s'a pohostať veľo raz i ľisnŷ zvir'ata. Jabľočka i hruškŷ smakujuť sernam, jižakim, mŷškam, šŷršňim i osam, - pŷšňi vŷholosyla jabľiň.

ZNATE, že lystá na stromi s'a rušať, jak poduvat' vitor? Ale jak vitor ne duje, ale prypikať sonce, to lystá s'a obertať za sonečkom, žeby ho ľipše vid'ilo.

PYLAR'KA JABKOVA

– Do jakoj výšký ňa to vŷneslo, vydyt' s'a, že sydžu na najvŷššim konar'i, – smotryt' dolov larva zvana pylar'ka i ne znať, jak s'a distaty pid jabliň na zemľu.

– Litaty išči ne možeme, bo ne mame krŷlka. Až na druhŷj rik nam narostuť, – ozvala s'a druha larva, jaka syd'ila na nyžňim konar'i. Smotryt' dolov a i ona rozдумuje, jak tam zŷjty.

– Vera, nychto nas to ne navčiv, any ne vказav.

– Hej, molodŷ, sluchajte staršŷch! Matir-pyryroda nam zakaždŷm povist', ŷto dale mame robyty, – ozvala s'a o rik starša pylar'ka.

– Čom nam krŷlka vŷrostuť až na rik? ŷto budeme robyty dotohdŷ? – zavertat' s'a holovka molodij pylar'c'i od starosty.

– Najľipše bude, jak s'a verneme vodnu do jabločka. Por'adni s'a zavertyme až ku jaderkam. Pohostyme s'a, a potim, z povnŷma br'iškamy, popadame dolov naraz z jabkamy.

– Jeeej, vŷbornŷj napad! Pod'me vŷŷtkŷ do jabločok a počekajme tam, dokŷ dozr'ijut' a odpadnuť.

Tak larvŷ i zrobyly. Jak janivočkŷ dozr'ily, začaly opadovaty z jabloňi. Jak vpaly na zemľu, to už larvŷ znaly, že s'a treba schovaty do hlynŷ. V hlyňi s'a zaod'ily do kukľŷ, žeby dokazaly perežŷty i micnu morozovu zymu. Nychto jich ne vid'iv, any o nych ne znav.

Perešov dajakŷj čas, ŷto býly larvŷ v zemly.

No a na jar', jak s'a povitr'a po zymi rozohr'ije od teploho sonečka, to v zemly pid stromom s'a znova probudžať žŷvot.

– Jak to krasňi na tim sviti, – ponatahuje zakaždŷm labkŷ i krŷlka mala muška, jak vŷchodyť z kukľŷ. Porozzerat' s'a dookola, ci to ona perša vŷlet'ila na bilŷj svit. A ne býla perša, už vŷlet'ily jej družkŷ-muškŷ. Ťišŷla s'a z toho, že je z nych taka velyka rodyna.

– Už s'te tu zas'? Ne našly s'te sobi inše misce? – krutyť konar'amy jabliň. Toho roku mi znovu budete pylkovaty jabločka?

– Tad' s'me pylar'kŷ jabkovŷ. De bý s'me maly býty, jak ne u tebe? – muškŷ ľitaly a hľadaly sobi ŷtonajkrasšŷ kvitkŷ. Vŷŷtkŷ s'idaly do kvitkovŷch poharykiv a klaly do nych svoji jaječka. Vŷŷtkŷ sa Ťišŷly, že našly krasnŷ kolŷskŷ pro svoji buduči d'itočkŷ.

ZNATE, že dakotra muškovyna je nebezpečna? Robyť všelijaký ťažkosti. Škodyť stromam, abo urodiť. Zato rostlyný možuť i zahýnuty.

RODYNA OBAĽOVAČIV JABKOVÝCH

– Ja bý jem s’a mav por’adni vŷhr’ity na sonečku, - vŷšov spid skorý jabloňi malýj motýlyk.

Morozyk dakotrŷch motýlykiv obaľovačiv jabločkovŷch uspav navikŷ. Mamu obaľovačku ale ne poškodyv, bo s’a hlubše zavertila pid skoru. Moroz jej tam ne našov.

– Fajňi ňa tot zamotok, ŷto-m s’a do ňoho zamotala, ochranyv.

– Ja ne lem v zamotku býv, ale i v kukľi. Býv jem v zymi jak u fusaku, – ozvav s’a dalšŷj motýlyk.

– Tu v ľis’i nychto stromŷ ne postr’ikav ŷadnov chemijov, – raduje s’a obaľovač. Nychto tu v ľis’i ne chosnuje biolit, any nychto ne kosyť travu. Je tu rozmajitŷj ŷŷvot, kotrŷj je nadhernŷj a chosennŷj pro c’ilu Zemľu.

Povŷľitovaly sobi obaľovači jabločkovŷ hor’i do korunŷ stromu a na konarykoch jich vitryk ŷumňi kolŷsav.

– Obaľovači, sluchajte, – ozvaly sa pylar’kŷ.

– To budeme tu dvi rodynŷ ŷŷty na jednij kopi?

– Dumaš, pylar’ko, že stara janivka to ne vŷtrymle? Jeden rik nas býlo tŷvko, že s’me dumaly, že kaŷde jabko navertyme. No i jablok býlo tak veľo, že s’me ne styhaly vojty do kaŷdoho.

– Treba s’a nam dohodnuty, – vŷzvala pylar’ka obaľovačiv.

– Mŷ, pylar’kŷ, budeme ľitaty kolo jablok prez deň. Mŷ s’me dennŷ motŷľi. Vŷ ľitajte vnoči kolo hruškŷ, bo s’te nočnŷ motŷľi. Tak sobi ne budeme zavadzaty.

– Ja, jak slucham bis’idu hruškŷ i jabloňi, ta lem furt s’a skarŷať, že ovocynŷ na konar’och veľo. Ňaj nas hodujuť, ta jich ne buduť bolŷity konarykŷ, – mudrovav obaľovač.

Tak sobi ŷŷly vjedno pylar’kŷ i obaľovači z jabločkamy i hrušočkamy. Jednŷ ľitaly prez deň, druhŷ vnoči. Radostno s’a vertŷly kolo jaderok, vkazovaly zubkŷ, jakŷma jich perehrŷzaly.

Hor'áče litňe sonce jabkam i hruškam pomahalo dozr'ivaty. Odrazu s'a na dakotrých z'javyla čorňava, jak horošok velyka plámka, a u ňij d'irka. Nychto ne znav koly, ci prez deň abo vnoči, s'a všýtký motýlyký výpr'ataly, ale chto posmotryv na dakotrý jabložka i hrušký, už znav, že suť chrobačny.

Jabliň znala, že motýlyký pozal'izaly nazad pid jej skoru, abo s'a zapchaly do hlyný pid lystá.

– Už jem s'a jich zbýla, cholem do druhoho lita bude pokij. Dar'mo je, obalovač je jabkovýj. Musyme znaty perežývaty z každým. Obernula s'a jabliň do hrušký a spokijňi sobi prytaľovaly, rušajuči konarykamy.

***ZNATE**, že dyký jabloňi výrostuť do výšký až des'at' metriv? Cvynut' od maja do juna. Dozr'itý jabložka suť žovtavoľ farbý, suť dakus ter'pký, ale daduť s'a jisty. Dakotrý dyký jabložka majuť i kvaskovytýj smak.*

(V)OSA

Skoro rano s'a na pastvynu nad l'isnu polánku pryhnela jakas' ľudska mašýna. Hruška zo žýtelamy luký znala, že je to traktor. Perechodžav tu z času na čas. Pryšov na luku i začav ju kosyty.

– Što s'a to d'ije? – nespokijno bzučať všýtký osý i zlitajuť z pastvyný na polánku.

Najvekša osa s'a čuduje:

– Starý osý povidaly, že ľude kos'at' totu luku až konc'om lita. Ja to znam, bo mý tam mame svoje hňizdo.

– De pideme teper' litaty, keď tu pokošeno? – prosyt' s'a sama sebe druha osa.

– Košiňa je važňiše, jak sa zdast'. Jak luka pokošena, ne mať s'a de prystavyty muškovyna.

Traktor pobihav po luc'i, a travka zanedovho ležala.

Sonečko jej raz-dva výsušýlo. Z travý s'a zrobylo pachňače s'ino.

– Mý, osý, ne barz ľubyme suche s'ino, – povidať velyka osa.

– Musyme perejty inde, doký ne dozr'ijuť totý dribný jabložka.

– Ja sobi rada posmakuju na nych. Serný porozhrýzajuť janivočký, a ony zdnuka taký solodoňký, mňam, – robyť sobi smaký dalša osa.

Hruška sluchala osý a ne viryla vlastnomu lystú na konar'och.

– Už i osý s'a tu nastáhujuť? I ony dokažuť žýty z mene-hrušký i z mojih d'itocok-hrušocok? Sama ne znam, chto bý tu išči mih na polanku pryjty na hostynu do mene.

Hruška rušať nespokojno konar'amy, bo s'a do ňoj oper sylňišýj vitor.

– Už vam vašý papir'ový hñizda v zemly nedobrý? Mohly s'te s'a pe-restáhovaty do dajakoho staroho pňaka, abo pid skalu.

– S'te ostra muškovyna, chto s'a vam ne ľubyt', toho boľačo šopnete. Ja už vas poznám.

– Ne býla bý škoda, žebý tvoji hruščata a jabčata z jabloňi výšly nanyvič a zohnyly bý na zemly? To mý, osý, bý s'me ne dopustily, – ozvala s'a dalša osa, što pravi pryletila.

– Ovocynu treba pro všýtkých, – smotryť hruška na zastup mur'anok, što perechodžajut' pravi teper' po svojij starij znamij, už vytalabanij dražc'i.

– Radše budeme tu v pryrod'i žýty, jak nas majuť ľude v dolyňi len vse odhaňaty. Už s'me tam ne mohly prys'isty any na malynovku, any na hrýzuču dýňu. Vid'ilo s'a, že nas trafyt' tota jich lopatka.

– Mňam, jaka dobra, solodka malynovka to býla. Nič ľipše jem v svojim žývoti ne pyla, – smutyť za mist'ským žývotom moloda osa.

– Dobr'i nam tak, išči bý s'me skončily v dajakim solodkim napoju naviký, – uspokočila s'a moloda osa a už vece ne rozdumovala o malynovc'i.

– Mame tu všelijaký výlahodý. Hñizdo možeme maty pid zemľov, a našý dakotryť družký-osý sobi zroblat' hñizdo zavišene i na stromi, – prypojily s'a do bis'idý dalšý osý.

– Ne možeš maty všýtko, što sobi zdumaš. Smot' dookola, totu slobodu nič ne vñnahorodyť, – napomynať molodu osu starša osa.

– Jak tu budut' i pavuký, to budeme spokijný. Ja jich mam najradše, – posmiškuje s'a osa, što pravi pryletila na býl'ku travý nad hñizdo os.

– Nychto, any stara hruška žadnoho pavuka ne spomynaly. De s'a všýtký pod'ily? Naisno jich našý osý-robotničký už pochapaly a prynesly do hñizda.

Osý sobi už styhly poznošaty do svojoho domu i dajaký mušký, abo husenic'i, žebý výkormyty larvý. Svoje nove bývaňa sobi ne mohly vñnachvalyty. Hruška mala stare šýroke kor'iňa, jake osý chranylo

od dodžu, vitru i zvirynŷ. Kralovna osa mohla spokojni klasy jaječka. Robitnickŷ hñizdo výstelyly lystom, perkamy, ŷto postračaly ptaškŷ, nanosyly všelijakŷ suchŷ travkŷ, žebŷ zrobyty ŷtonajmjašy postil'kŷ.

Na pastvynu ver'ch lisnoj polankŷ skoro zabŷly, bo na novim misc'i str'ičaly zakaždŷm jak výletily z hñizda, novŷch žŷtel'iv polankŷ.

Čas všŷtko vkaže, ci s'a dobr'i perestihovaly.

***ZNATE**, že skora stromu je barz potrebna? Ona je jak ľudska skora. Chranŷť to, ŷto je pid ņov schovane. Jak bŷ ne býla, to chrobakŷ bý stromŷ poobžeraly dočista. Potim bý výschly. Jednŷ stromŷ majuť tonšu skoru, druhŷ hrubšu. U skor'i suť menšŷ otvory, kotrŷma stromŷ dŷchajut'.*

BUR'A NAD POLANKOV

Na polanc'i výrosla výsoka trava. Jej kor'inčikŷ išly hluboko do zemli, zato býla husta. Jej sŷtozelena farba byla každomu do oče. Spid lisnoj polankŷ výťikav nevelykŷ potičok. Čim nyže ŷik, tŷm voda po kamiňu veselíše dzurkotala. Potičok z obydvoch stran lemovaly výsokŷ stromŷ. Može i od toho potička mala travka na polanc'i dost' vlahŷ. Všŷtkomu rostlynstvu s'a žŷlo i roslo dobr'i kolo veseloj i dzurkotlyvoj vodičkŷ. Pereskakovala sobi voda prez menše i vekše kamiňa. Raz za čas s'a čerez l'ito ponad polanku perehnala bur'a. Jak s'a z chmar spustyv synŷnj dodž, to nebo, zachmurene i syve, peretynaly strašnŷ bleskŷ. Za nyma prychodyly hromŷ a z maloho potička s'a stav nebezpečnŷj, bahnom i konar'amy napovnenŷj potik. To už ne býla lahoda smotryty na ņoho i sluchaty ho. Pryjemne dzurkotaňa s'a zminylo na strašnŷ huk. Je to barz nebezpečne pro chrobačkŷ, kotrŷ voda mohla odnesty het, daleko. Odplavyty mohla mur'ankam i časť mur'ančyska, bo býlo nedaleko potička. Bur'a naščasťa ne trymala dovho. Takŷ bývajut' litni bur'i.

Jak s'a bur'a dostatočni výšantyla, chmarŷ s'a rozŷšly a vitor vtych. Na nebi s'a vkazalo teple sonečko. Voda v potičku pomalŷ opadovala. Za dajakŷ čas už znovu dzurkotala po kamiňoch.

***ZNATE**, že voda je velyka paňi? Ide sobi kaď choče. Daje vlahu c'il'ij pryrod'i, bez ņoj bý všŷtko zahŷnulo.*

BOBRUNKA

Zelena travka prytáhovala oči každoho, chto prychoďyv na ľisnu poľanku. Kvitkŷ, ŧto tu rosly, s'a perebihovaly, kotra vŷroste vŷŧŧe i bude maty krasŧu farbu. Malŷ motŷľlykŷ, muŧkŷ, pčolkŷ i bobrunkŷ s'a tu z radostŷv pohŷbovaly. Źŷľa tu i mala červena simbodkova bobrunka. Dumala sobi, ŧe mať najkrasŧŷŷ farbŷ na sviťi.

Darmo jej mamka povidala:

– Po luc'i ľitat' vŧelijaka muŧkovyna, ŧto mať prekrasnŷŷ farbŷ. Dakotra s'a aŷ blyŧkať na sonc'u. Mala bŷ jes' znatŷ, ŧe krasnŷŷ farbŷ mať i ľis, i zviryna, i nebo, i trava.

– Ja iŧči krasŧoŧo chrobačka ne vid'ila, jak jem ja, – ne dala s'a perehvaryty mala bobrunka.

– Otvor' dobr'i očka. Jak rano sonečko prychoďŷať na luku a joho perŧŷŷ luči zasviťať, ŧto perŧe zbačiŧ, buduť kvitkŷ. Posmotryŧ a poviŧ mi, jakŷ farbŷ majuť jich holovkŷ. Luka s'a obl'ikať kaŷde rano do peŧtrŷŷ ŧmat. Takŷ suť peŧtrŷŷ, jak i ŧmatŷ tŷŷ d'ivočok, ŧto tu na poľanku nedavno pryŧly i zberaly kvitkŷ do buketŷ. Zanedovho pryletať na luku i motŷľli. Sama poznaŧ, jakŷ suť to paradnŷŷ tvorŷ, – peresvidčovala mamka malu bobrunku o tim, jakŷŷ vŧelijakŷŷ je svit dovkola.

– Tŷŷ vid'ila včera, jak pereŧla bur'a nad namy a iŧči dakus popadovalo? Chmarŷŷ odchodyly a vkaŷovalo s'a belaveňke nebo. Na nebi s'a vkaŷala duha. Mala pomarančovu, ŧvotavu, zelenu, belavu aŷ fialovu farbu. Smoť dookola a hľadať, ŧto moŧe bŷty na sviťi take krasne jak duha, motŷľl, abo luka.

– Ta ja, mamko, mam krasnŷŷ červenŷŷ krŷľc'ata a na nych čornŷŷ kropkŷ. Ale z tov duhov, lukov i motŷľľamy maŧ pravdu. Barz ľubľu smotryty na duhu.

Mamka bobrunka s'a usmichla, ale ne hňivala s'a. Znala, ŧe maleňka bobrunka veľo iŧči ne vid'ila. Posmotryla na vŷŧňij bik, de s'a vŷpynav ponad poľanku bereh. Na ňim rosly terňovŷŷ kr'akŷ, jakŷ bŷly z jary obsŷpanŷŷ biľŷm kvitŷm, a ku oseny tmavosyňima abo červenŷŷma ploďamy. Mamka bobrunka c'ilyj rik pozorovala okolic'u. Za kr'akamy bŷv huŧŷŷŷ ľis. Tot bŷv dobrov skrŷŷov pro ľisnŷŷ zvir'atka. Jak prychoďyv večur, malŷ sernŷŷ abo jeliňičkŷ z molodŷŷma schodŷŷaly na luku. Čerez kr'akŷ maly zroblenŷŷ draŷkŷ. Tam s'a za jasnoj noči popasaly a mis'ačok

jim svityv na najsmaćnišy stebelka travy. Z prychoďzajućim ranom, jak sonećko vŷsŷlalo peršy svoji lući, zvir'atka odchodyly z luky i vertaly s'a do svojoj l'isnoj skrŷšy. Luka poćinala ŷyty novy deň svojim zvŷčajnym sposobom.

***ZNATE**, ŷe l'is je bohaty na jidžiňa pro zvir'ata i muškovynu? Najduť tam rozlićne nas'iňa i kor'inkŷ. Zdať sa, ŷe na perše posmotr'iňa je tam tma i tycho a ŷe tam nić ne ŷyje. V skutoćnosti to ne je pravda. Treba s'a lem dobr'i rozhladaty a sluchaty. Všyťka zviryna i muškovyna s'a chovat' a maskuje, ŷebŷ jej ne najty.*

CHOCHOLOS

– ŷtos' ņa laskotyť, a nehodna-m s'a poškrebaty, – skarŷyt' s'a hruška vŷyťkŷm, ŷto ŷyjuť na polanc'i. Kaŷdŷy večur s'a to d'ije, jak pryjde tma. Ne znam, ŷto to je. Oprošu s'a okaňa, abo perhaća, bo ony l'itajuť vnoći.

– Ole, posmotťe dolov kolo zemli, ŷto to tam lozyť. Ne pamjatam, ŷebŷ jem v tak noćnu hodynu ne mala pokoja.

– Ja nyzko ne l'itam, ta ne budu znaty povisty, – vŷsvitl'uje perhać hrušc'i. – Musyš pochopyty, ŷe ja l'itam hor'i v tvojj koruňi.

– Ja s'a diznam ŷto to je, jak sonce zapade. Pol'itam i dolov kolo zemli, – okaň s'a z ochotov pryobic'av posmotryty.

Sonce uŷ býlo za horamy, zasvityv jasnŷ mis'ac', kotrŷj osvityv l'isnu polanku. Motŷl' zo svojoj družkov pol'itovaly hev-tam, dakoly aj tisno ponad zemlu. Odrazu smotr'at', a v travi kolo hruškŷ s'a ŷtos rušať. Vyl'izat' to zo ŷćerbynŷy i spid kamiňiv.

– Moŷe ŷtos' hľadat' malŷj rohać. Smoť, mať klišćikŷ, – vholosyv s'a jeden okaň.

– Liz bý zadom? Rohać mať predsi klišći na holovi a l'ize doperedu. To ne moŷe býty vin. Joho vydno vodny, a ne vnoći. Je to ŷtos' inše.

Vŷleťily okaňi hor'i do korunŷ staroj hruškŷ a rađať s'a z perhaćom.

– Jak s'me ŷyly dolov v dolyňi blyzko ľudskych chŷŷ, vnoći vŷchodŷaly zo zemli chocholosŷ, – vŷsvitl'ovav perhać.

– Jake to strašne stvor'iňa. Zzadu na br'išku klišći. Ne pokusat' nas? – str'as s'a motŷl' okaň.

Hruška krutyt' konar'amy a už znať, že pryšly novô sus'idove.

– Mušu s'a diznaty, što to za famylia a ci nam tu buduť na poľanc'i na chosen, abo na škodu. Lem ňaj vŷlizuť vŷše.

Lozylы chocholosŷ po okolic'i, any hrušku ne ochabyly. Raz zal'izaly do zemli, potim z ňoj vŷl'izaly.

– Što tam dolov robyte, chocholosŷ? – prys'iv sobi na nyžnij konar' hruškŷ perhač.

– Poznaly s'a už, bo s'a str'ityly dolov v dolyňi kolo ľud'skŷch chŷž. Perhači l'italy kolo cer'kovnoj dzvonic'i a chocholosŷ s'a strymovaly kolo velykoj drakovoj ružŷ.

V jeden pidvečur povŷl'itovaly perhači, žeby pochapaty dajakŷ nočnŷ muškŷ. Odrazu býlo čuty d'it'skŷj gr'avk. Jakas' ľud'ska d'ityna gr'avčala:

– Mamo, mamо, do ucha mi vošov chocholos. Pokusat' ňa a ne budu čuty, pomahajte mi!

Pamjataly to dobr'i i chocholos i perhač, bo v tot večur tam v dolyňi býly. Ale chocholos, ne narokom, vošov do ľud'skoho ucha. Vin sobi l'iz lem tak, a d'ityna dumala, že jej choče pošopaty uška.

Naščasta, to ne je pravda, to s'a lem tak povidať, že chocholos pošopat' uška. Zato s'a ho ne treba bojaty.

Chocholosam býlo v dolyňi dobr'i. Taka šumna tam býla ruža, c'ila zele-na, a žovtŷ kvitkŷ mala. Pachla tak, že s'a pachota šŷryla po c'ilij okolic'i. Nastahovaly s'a do ňoj voškŷ i c'ilu jej obsŷpaly. Maly chocholosŷ na čim hodovaty! Solodka ščava, a do toho voška. To býla smačnotka. Lem potim, jak v jeden večur vŷchodžaly na ružu, ne našly odrazu nyjaku vošku. Pryčinyv s'a o to čolovik. Jak ruža odkvitala, odr'izovav jej kvitŷ vjedno z voškamy. Zato chocholosŷ išly inde, až pryšly na l'isnu poľanku.

Vŷlet'iv potim perhač hor'i do koruny, a hrušč'i prozradyv, što za tajomna nočna navščiva jej laskotala po skor'i.

Zletily dolov posmotryty i okaňi. Jeden chocholos roztvoryv krŷlc'ata a prylet'iv na kraj poľankŷ. Tam sobi s'iv na zemlu a krutyv s'a hor'i-dolov.

– Tŷ znaš i l'itaty? – prosyt' s'a okaň chocholosa.

– Z času na čas rozťahnu krŷlka a pereleču. Často to ale ne robľu. Ja jem mama chocholosa a tu jem znesla jaječka. Teper s'a o nych staram, dokŷ dorostuť.

– Prezňi tak to robyme i mŷ, motŷl'i.

– Až tak prezňi to ne je. Ja v komor'i pid zemľov čakam, jak z jaječok vjduť molodý. Mušu potim východžaty na ver'ch zemľi a hľadaty jidži-ňa pro nych. Kormľu svoji d'ity tak dovho, doký ne dorostuť do dospilosty.

– Mý, motýľi, to ne mame až take ťažke. Našý molodý s'a skoro začinajuť o sebe staraty.

– Býly s'me dovho u zahorod'i kolo ľudskej chýžý, pospr'atovaly s'me všýtký zvyšký starých hnyjučich rostlyn. Dakotrý býly i popľisňity. Všýtký zvyšký s'me spotrebovaly, poprobovaly, jak smakuje žovtýj porošok z kvitok.

– Znam, že budete maty na našij polanc'i veľo robotý. Vjedno z rohačamy, abo cifrušamy očistyte i vý, chocholosý, c'ilu okolic'u. Dame znaty všýtkým, že vas treba chranyty. Bojaty s'a vas ne musyť nychto, bo vý s'a i tak skoro pered každým napološate, - obernuv s'a motýľ okaň i vyleťiv dohorý.

Všýtka ňočna muškovyna ľitala, ne býlo komu odkazaty, že chocholosý zistanuť nateper' žýty na polanc'i kolo staroj hrušký a dovjedna všýtký počekajuť na prychoď cholodňišých os'iňňich dniv.

Teper' o tim išči ne mus'at' rozdumovaty, bo konec' ľita daleko.

ZNATE, že ruža – abo sverbehuza doroste do výšký až tr'och metriv? Kvitký mať biloj, žovtoj, ružovoj, červenoj i inšoj farbý, a barz krasňi pachnuť. Stopka je pokrýta terňamy. Na os'iň z kvitiv buduť blyskači, červený plodý – sverbehuzký. Zberame jich na čaj, ale lem totý, što rostut' na pol'u abo kolo ľisa.

Vid'ily s'te už chocholosa?

A NAKONEC'

Jeden malýj falatok zemľi, kotrýj s'a nachodyť v ľis'i. To je ľisna polanka. Velyka ne je, ale zato s'a na ňij nachodyť pestrofarebnýj svit florý i favný – rostlyný, stromý, muškovyna, potičok, trava. Perežývat' tu všýtko od jary do zymý, z roka na rik. Ne zaležyť na tim, ci tamady perejde dakoly zviryna abo čolovik. Takýj je zakon pryrodý. Miňajuť s'a deň z nočov, sonce z bur'ov, sňih z dodžom. Može takýj falatok zemľi

- ľisna poľanka s'a nachodyť i des' blyzko kolo vas. Može, že s'te jej už objavyly. A keď ňi, treba s'a por'adni posmotryty a zbačite mur'ančanu kopku, duplavýj strom, dajaku dyku hrušku, vpadženýj konar' z neda-lekoho ľisneho stromu abo ľisnýj potičok. Naisto tam najdete i ďalšu chrobač, jaka tu, v knyžc'i, ne býla spomjanuta. Potim už lem treba naj-ty knyžku o pryrod'i, encyklopediju, abo zapnuty internet a spoznaty, što išči ne poznate. Ňaj s'a vam daryť diznaty s'a štonajvece o tim, što všťtko je navkolo nas.

© Mária Šmajdová

POD DIVOU HRUŠKOU

© Vydavateľ: Spolok rusínskych spisovateľov Slovenska, 2023

Tlač: Grafotlač Prešov, s.r.o.

Prvé vydanie

Náklad: 200 kusov

Plánovaná cena: 10,00 €

ISBN 978-80-89746-09-5

9 788089 746095

Марія Шмайдова (8. фебруар 1964) родачка зо Свідника, жыє в селі Потічкы Стропківського окресу. По високошкольскых штудіях свій професіональний жывот засвятила регіональному школству. Любов к дітём ей привела до записованя короткых приповідок зо жывота тых найменшых – передшколаків і молодшых школаків. Великов іншпірацієв ей были властны внучата Тімонко, Біанка, Ганка, Танічка, Максиміліан, Валентіна і Флора. Выслідком было выданя ей першой книжкы **У дідка на дворі**, яку выдав Сполук русиньскых писателїв в Пряшові в році 2020. Ёй друга книжка была вольным продовжанєм приповідок о дітєх і їх каждоденнім, обычайнім жывоті в школі, в школці, у вольнім часі ведно з мамов, татом, з бабков або з дідком. Вышла під назвов **Максовы новы чіжемкы** в році 2022. Книжку ей выдало Обчаньске здружіня Колысочка в Пряшові.

То, же Марія Шмайдова любить свої діти і внучата ся дасть вычитати з приповідок з ей першых двох книжок. Але же любить і природу яка є доокола села де жыє, ся можеме дізнати з куртых повідань, які описала у своїй третій книжці з назвов **Під диков грушков**, котру тримлете в руках. Венована є звездавым дітєм, або і дорослым, які ся з нёй можуть дізнати інтересны інформації зо жывота мушковины, што жыє на лісній полянці під диков грушков. Найліпшов школов є але природа сама. Книжку малы і дорослы читателі няй собі прочітають, а потім няй глядають в природі і порівнують, што ся ту діє од скорой яри до пізной осени. Не є потребне на то ніч, лем мати отворены вышиткы змысловы органы і сполочні пережыти вольный час зо своїма найблизшыма і найменшыма членами родины, зо своїма дітми або внучатами.

ISBN 978-80-89746-09-5

9 788089 746095